

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Linnea Lövebrant

Ett förstärkt skydd mot grooming?

En analys av ändringarna i 6 kap. 10 a § brottsbalken

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Ulrika Andersson

Termin för examen: Period 1 VT2018

Innehåll

SUMMARY	5
SAMMANFATTNING	6
FÖRORD	7
FÖRKORTNINGAR	8
1 INLEDNING	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte	10
1.3 Frågeställningar	11
1.4 Metod	12
1.5 Material	13
1.6 Avgränsningar	14
1.7 Teoretiska utgångspunkter och perspektiv	15
1.7.1 Rättssäkerhet	15
1.7.2 Effektivitet	18
1.7.3 Barnperspektiv	20
1.8 Forskningsläge	22
1.9 Definition av begrepp	23
1.9.1 Barn i Sverige och i Storbritannien	23
1.9.2 Sexuell grooming	24
1.10 Disposition	25
2 EN INTRODUKTION TILL SEXUELL GROOMING	27
2.1 FN:s barnkonvention	27
2.2 Lanzarotekonventionen	28
2.3 EU:s direktiv 2011/93	29
2.4 Barn och ungdomars internetvanor	29
2.5 Sexuell grooming på internet	30
2.6 Offer, gärningspersoner och tillvägagångssätt	31

3	SEXUELL GROOMING I SVERIGE	34
3.1	Grooming kriminaliseras i svensk rätt	34
3.1.1	Bakgrund till kriminaliseringen	34
3.1.2	Syftet med kriminaliseringen	35
3.1.3	Lagstiftningen från 2009	36
3.1.3.1	Syfte att begå en gärning	37
3.1.3.2	Träffa överenskommelse om sammanträffande	38
3.1.3.3	Vidta åtgärd ägnad att främja sammanträffande	38
3.1.3.4	Ansvarsfrihet	39
3.2	Kritik och behov av en förändrad bestämmelse	39
3.2.1	Remissvar – kriminalisering av grooming	40
3.2.1.1	Advokatsamfundet	40
3.2.1.2	Riksförbundet för sexuell upplysning	40
3.2.1.3	Helsingborgs tingsrätt	41
3.2.1.4	Regeringens bemötande av remissvaren	41
3.2.2	Brå:s rapport 2013:14	42
3.2.3	Kritik i Ds 2015:49	44
3.2.3.1	Förslag på ändringar i grooming-bestämmelsen	45
3.2.3.2	Remissvar – förslag på ändringar i grooming-bestämmelsen	46
3.3	Sammanfattning av kritiken	48
3.4	Lagstiftningen efter 1 januari 2018	50
3.4.1	Ett utvidgat straffansvar	50
3.4.2	En ny brottsbeteckning	52
3.4.3	En skärpt straffskala	52
3.5	Sammanfattning och kommentarer	53
4	SEXUELL GROOMING I STORBRITANNIEN	55
4.1	Bakgrund till kriminaliseringen	55
4.2	Gällande rätt	55
4.3	Kritik mot lagstiftningen	57
4.4	Sammanfattning och komparation	58
5	RÄTTSFALLSANALYS	60
5.1	Urvalskriterier	60
5.2	Friande domar	60
5.2.1	Ej främjande åtgärd	60
5.2.2	Konsumtion	61
5.2.3	Ej bevisat sexuellt syfte	62
5.2.4	Ej överenskommelse och ej främjande åtgärd	63
5.3	Fällande domar	64
5.3.1	Träff med sexuellt syfte	64
5.3.2	Sexuellt syfte men ingen faktisk träff	64
5.3.3	Kontakt med tydlig sexuell prägel	65

5.3.4	Främjande åtgärd	66
5.4	Sammanfattning och slutsats	67
6	ANALYS OCH SLUTSATS	69
6.1	Analysens upplägg	69
6.2	Allmän diskussion om grooming	69
6.3	Rättssäkerhet och grooming	71
6.3.1	Adekvata och klara regler	71
6.3.2	Lättillgängliga regler	73
6.3.3	Lojal och korrekt tillämpning	74
6.3.3.1	Straffansvarets utvidgning	75
6.3.3.2	Borttagandet av ”främjande åtgärd”	76
6.3.3.3	Sexuellt syfte	76
6.3.4	Slutsats	77
6.4	Effektivitet och grooming	80
6.4.1	Negativ legitimation	80
6.4.2	Positiv legitimation	81
6.4.2.1	Upptäckt och lagföring	81
6.4.2.2	Avhållande effekt	82
6.4.2.3	Klart ställningstagande	83
6.4.3	Slutsats	84
6.5	Barnperspektivet och grooming	85
6.5.1	Slutsats	86
6.6	En framåtblickande avslutning	87
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	90
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	94

Summary

The felony, *contact with a child in sexual purpose*, is also called grooming. Grooming was criminalized in Sweden in 2009 and in Great Britain in 2004. Grooming is a felony where the perpetrator, who is an adult, get in touch with and get to know a child with the intention to sexually abuse the child. The perpetrator is using grooming to build a relation and gain trust with the child. It is rather common that the adult is offering the child presents or money. The legislation about grooming has been criticized both in Sweden and in Great Britain, even before the legislation was implemented. The criticism has primarily been about the adjudication process. In Sweden, it has been claimed that only a few of the reports have lead to prosecution and thereby a few convictions. According to Brå, the legislation about grooming from 2009 does not function to take legal proceedings against people who get in touch with children in sexual purposes.

As a consequence of the criticism, several amendments of the law about grooming were adopted the 1st of January in 2018. The most important amendments were that the naming of the felony changed to *contact to meet a child in sexual purpose*, that the maximum penalty increased from one year to two years in prison, and that the criminal liability expanded. The purpose of this thesis is to analyse whether the amendments are fulfilling the criteria of the rule of law, presented by Åke Frändberg, and the criteria of efficiency, presented by Claes Lernestedt. Furthermore, the thesis will involve a discussion about the amendments from the children's perspective.

Finally, it should be mentioned that, the results of this thesis show that the amendments can be criticized from the rule of law, the principle of efficiency and the children's perspective. Consequently, I have been able to establish that the amendments do not fulfil all the criteria of the rule of law and efficiency. However, there are aspects of the amendments that hopefully can lead to a more efficient and legally secure legislation.

Sammanfattning

Brottet *kontakt med barn i sexuellt syfte* kallas även för grooming. Grooming kriminaliserades i Sverige år 2009 och i Storbritannien år 2004. Grooming är ett brott där förövaren, som är en vuxen person, kontaktar och lär känna målsäganden, som är ett barn, för att möjliggöra sexuella övergrepp. Förövaren genomför groomingprocessen för att bygga upp en relation till och vinna tillit hos barnet. Det är inte ovanligt att den vuxna erbjuder barnet presenter eller pengar. Både i Sverige och i Storbritannien har grooming-lagstiftningen fått kritik, redan före det att lagstiftningen infördes. Kritiken har framförallt handlat om den praktiska tillämpningen av bestämmelsen. I Sverige har det hävdats att få anmälningar har lett till åtal och därmed få fällande domar. Enligt Brå fungerar inte grooming-bestämmelsen från 2009 för att lagföra personer som tar kontakt med barn i sexuella ändamål.

Som en konsekvens av kritiken infördes den 1 januari 2018 ett antal ändringar i grooming-bestämmelsen. De mest betydelsefulla förändringarna var att brottsbeteckningen ändrades till *kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte*, att straffmaximum höjdes från ett till två års fängelse, samt att straffansvaret utvidgades. Uppsatsen syftar till att analysera huruvida lagändringarna uppfyller Åke Frändbergs kriterier för rättssäkerhet och Claes Lernestedts kriterier för effektivitet. Dessutom innefattar uppsatsen en diskussion om lagändringarna utifrån ett barnperspektiv.

Slutligen kan nämnas att resultaten av undersökningarna visar att ändringarna i grooming-bestämmelsen kan kritiseras utifrån rättssäkerhet, effektivitet och barnperspektivet. Jag har följaktligen kunnat konstatera att lagändringarna inte i alla delar uppfyller kriterierna för rättssäkerhet och effektivitet. Däremot finns det aspekter av lagändringarna som förhoppningsvis kan leda till en mer effektiv och dessutom mer rättssäker lagstiftning.

Förord

Fem år på juristprogrammet i Lund närmar sig sitt slut. Jag ser tillbaka på mina år i Lund med mycket glädje och stolthet även om det har krävts ett enormt slit för att ta sig hela vägen in i mål. Utan min familj och mina fantastiska vänner vid min sida hade det inte varit möjligt. Tack för ert enorma stöd under hela resan!

Jag vill också rikta ett stort tack till min handledare Ulrika Andersson som har gett mig vägledning och ovärderliga tips under examensarbetets gång. Till sist vill jag också tacka Advokatbyrån Zeijersborger & Co som har låtit mig skriva uppsatsen hos dem. Ett extra stor tack till Kristian Holm på Zeijersborger & Co som har läst min uppsats och kommit med värdefulla synpunkter ett flertal gånger under våren.

Linnea Lövebrant

Lund, maj 2018

Förkortningar

Barnkonventionen	FN: s konvention om barnets rättigheter
Barnrättskommittén	FN: s kommitté för barnets rättigheter
BrB	Brottsbalken (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Ds.	Departementspromemoria
ECPAT	End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking in Children for Sexual Purposes
EU	Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
JT	Juridisk Tidskrift
Prop.	Proposition
RFSU	Riksförbundet för sexuell upplysning
SOA	Sexual Offences Act
SvJT	Svensk juristtidning
VGT	Virtual Global Taskforce

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Han kallade sig Alexandra. Lockade med modellkontrakt, pengar, lyx. Ett stort antal tonårstjejer blev lurade att ha sex med honom, de lät sig utnyttjas och berättade inte för någon. Skulden och skammen över att ha blivit lurade på Internet fick dem att vara tysta på ett mycket effektivt sätt.¹

Den så kallade Alexandramannen är ett av de mest uppmärksammade och omskrivna grooming-fallen i svensk rätt. Fallet med Alexandramannen fick Sverige att vakna till och få upp ögonen för den problematik som internet kan innebära, särskilt för unga användare.² Alexandramannen dömdes år 2007 i hovrätten till fängelse i 10 år för bland annat sexuellt utnyttjande av minderårig.³ Även om Alexandramannen dömdes innan grooming-bestämmelsen infördes i svensk rätt kan fallet ses som ett typexempel för hur grooming går till. Kortfattat kan grooming beskrivas som en manipulationsprocess som har i syfte att försvaga barnets motstånd mot sexuella handlingar, möjliggöra sexuella övergrepp och minska riskerna för att barnet berättar för någon om de sexuella övergreppen.⁴

Internets snabba framväxt de senaste åren har skapat nya kontaktmöjligheter mellan vuxna och barn. Rapporter visar att internetanvändningen bland barn och unga ständigt ökar. Detta bidrar till att unga som spenderar mycket tid på internet är mer utsatta och därmed riskerar att kontaktas av en vuxen person i sexuella syften.⁵ För att kunna förebygga och förhindra sexuella övergrepp mot barn som möjliggjorts genom grooming infördes en ny straffbe-

¹ Utdrag från förord till boken *”Jag kände mig speciell” – grooming på Internet*.

² Wadebäck, Sveriges radio, *Alexandrafallet gav unik kunskap om grooming*, publicerad 2014-09-18.

³ Mål nr B 1884-06, s. 9-14.

⁴ Brå, rapport 2013:14, s. 28-29.

⁵ Statens medieråd, *Ungar & medier 2017*, s. 7; *Småungar & medier 2017*, s. 9; Brå, rapport 2013:14, s. 29-30.

stämmelse i brottsbalken år 2009, nämligen bestämmelsen i 6 kap. 10 a § BrB. Brottet fick beteckningen *kontakt med barn i sexuellt syfte*, men kallas även *grooming*⁶ eller *sexuell grooming*.⁷ Efter kritik mot grooming-bestämmelsen genomfördes ett antal lagändringar den 1 januari 2018. Numera betecknas brottet *kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte*. Lagändringarna innebär kortfattat att straffansvaret har utökats, att brottsrubriceringen har ändrats och att maximistraffet har höjts från ett till två års fängelse.⁸ Regeringen framhöll framförallt att skyddet för barn mot sexuella övergrepp ytterligare skulle stärkas i och med den nya straffbestämmelsen.⁹

I diskussionen, för och emot ändringar i grooming-bestämmelsen, finns flera intressanta aspekter. Frågan är om lagändringen som trädde i kraft i januari år 2018 uppfyller principerna om rättssäkerhet och effektivitet samt om och hur barnperspektivet beaktas i lagstiftningsarbetet kring grooming-bestämmelsen. Det är intressant att fundera kring om den nya laglydelsen från januari 2018 kommer leda till en mer effektiv och rättssäker brottsbekämpning som dessutom tar hänsyn till barnens intressen. Uppsatsen har som syfte att diskutera frågor som dessa och förhoppningsvis kan uppsatsen bidra med nya aspekter i diskussionen kring sexualbrott mot barn som realiserar med hjälp av en groomingprocess som ofta sker via internet.

1.2 Syfte

Syftet med uppsatsen är att undersöka om ändringarna i 6 kap. 10 a § BrB, som trädde i kraft den 1 januari 2018, uppfyller Åke Frändbergs kriterier för *rättssäkerhet*¹⁰ och Claes Lernestedts kriterier för *effektivitet*¹¹. För att uppnå syftet kommer bland annat motiven bakom lagstiftningen att granskas. Både förarbeten till 2009 års bestämmelse och 2018 års förändrade bestämmelse kommer redogöras för. Utöver förarbeten kommer även kritik

⁶ Se avsnitt 1.9.2 för definition av begreppet.

⁷ Berggren m.fl., Brottsbalken (10 november 2017, Zeteo), kommentaren till 6 kap. 10 a §.

⁸ Prop. 2016/17:214, s. 1.

⁹ Prop. 2016/17:214, s 8-9.

¹⁰ Se avsnitt 1.7.1 för definition av begreppet.

¹¹ Se avsnitt 1.7.2 för definition av begreppet.

som riktats mot den tidigare laglydelsen, men även mot lagändringarna, beskrivas.

Uppsatsen kommer dessutom att innehålla ett *barnperspektiv*¹², framförallt i analysen. Tanken med att analysera grooming-bestämmelsen utifrån ett barnperspektiv är att utreda om, och i sådant fall på vilket sätt, lagstiftningen kring grooming tillvaratar barnens intressen. Barnperspektivet är särskilt intressant eftersom lagstiftningen kring grooming finns till som ett skydd för barnen.

Som en del i uppsatsens syfte kommer också en redogörelse över Storbritanniens lagstiftning kring sexuell grooming att presenteras. Den komparativa utblicken har som mål att ge läsaren en förståelse för likheter och skillnader som finns mellan Sverige och ett annat lands sätt att ta itu med problemen med sexuell grooming. För att uppnå syftet ska dessutom en rättsfallsanalys genomföras. Rättsfallen ger ännu en aspekt av de tillämpningsproblem som funnits med grooming-bestämmelsen från 2009. Därutöver är tidigare rättsfall intressanta att undersöka för att försöka utröna hur den nya bestämmelsen kommer fungera i praktiken.

1.3 Frågeställningar

Genom uppsatsen kommer följande frågeställningar att besvaras:

- Vilka syften fanns med att införa grooming-bestämmelsen, 6 kap. 10 a § BrB, i svensk rätt?
- Vilka likheter och skillnader finns mellan Sverige och Storbritannien gällande kriminaliseringen av grooming?
- Hur har grooming-bestämmelsen, i svensk rätt, tillämpats i praktiken och hur kan den praktiska tillämpningen komma att bli efter lagändringarna?

¹² Se avsnitt 1.7.3 för definition av begreppet.

- Uppfyller ändringarna i grooming-bestämmelsen Åke Frändbergs kriterier för rättssäkerhet?
- Uppfyller ändringarna i grooming-bestämmelsen Claes Lernestedts kriterier för effektivitet?
- Om och hur beaktas barnperspektivet i förarbeten till grooming-bestämmelsen?

1.4 Metod

För genomförandet av uppsatsen kommer den *rättsanalytiska metoden* att användas. Metoden innebär att uppsatsen, utöver att fastställa gällande rätt, dessutom innehåller en analys av rätten. Även om de källor som ingår i den rättsdogmatiska metoden, så som lag, förarbeten, praxis och doktrin kommer användas för framställandet av denna uppsats kan inte den rättsdogmatiska metoden anses tillräcklig för att uppnå syftet och besvara frågeställningarna i uppsatsen. Den rättsanalytiska metoden passar, enligt mig, bra i uppsatsen eftersom den, enligt Sandgren, ”uppfattar argumentationen inom rättsvetenskapen som fri och i avsaknad av ’rätt svar’ eller ’bäst svar’ på rättsliga problem”¹³. En del i att analysera rätten består även i att kritisera den, vilket möjliggör att kritiskt granska och analysera lagändringarna kring brottet grooming i jämförelse med tidigare laglydelse. Den rättsanalytiska metoden ger också utrymme att analysera rätten utifrån allmänt kända principer, så som rättssäkerhet och effektivitet. En rättsanalytisk metod är dessutom passande när uppsatsen ska innehålla inslag från utländsk rätt.¹⁴ Med utgångspunkt i ovan nämnda beskrivning framstår den rättsanalytiska metoden, enligt mig, som lämplig för uppsatsen.

¹³ Sandgren, s. 46.

¹⁴ Sandgren, s. 43-47.

1.5 Material

Det material som använts till uppsatsen består främst av förarbeten, svensk och internationell doktrin samt rapporter från myndigheter och andra organisationer som arbetar med att motverka sexualbrott mot barn. Utöver detta utgör dessutom praxis samt remissvar en viktig informationskälla. Det är viktigt att betona, när det gäller praxis på området, att den nya grooming-bestämmelsen är så pass ny att det än så länge inte hunnit komma några rättsfall där domstolen använt den nya lydelsen från 2018. Av denna anledning kommer praxisgenomgången endast att bestå av fall där bestämmelsen från 2009 har använts.

Nedan följer en förklaring till vilket material som varit viktigt för respektive kapitel i uppsatsen.

Detta inledande kapitel har förutom författarens egna ord framförallt skrivits med hjälp av svensk doktrin inom straffrätt. Kapitel två, som fungerar som en introduktion till sexuell grooming, redogör för internationella konventioner och direktiv från EU. Dessutom har myndighetsrapporter och till viss del internationell doktrin använts för att beskriva barns förhållande till internet och därmed sexuell grooming. Kapitel tre som redogör för sexuell grooming i svensk rätt har framarbetats med hjälp av lagstiftningsförarbeten samt svensk och internationell doktrin. Utöver detta har remissvar använts, i avsnittet som behandlar kritiken mot grooming-lagstiftningen, för att belysa åsikter kring införandet av 6 kap. 10 a § BrB. Kapitel fyra presenterar grooming-lagstiftningen i brittisk rätt och kapitlet utgörs, av förklarliga skäl, av brittisk straffrättslig lagstiftning samt internationell doktrin. Kapitel fem bygger endast på praxis, med rättsfall både från tingsrätt och hovrätt. Det sista kapitlet, vilket är kapitel sex, finns till för att analysera och besvara frågeställningarna som återfinns i avsnitt 1.3. Kapitel sex har därför framarbetats med hjälp av samtliga fem föregående kapitel i uppsatsen.

1.6 Avgränsningar

I uppsatsen ligger fokus på brottet i 6 kap. 10 a § BrB, grooming, i svensk rätt. Däremot kommer övriga straffbestämmelser i 6 kap. BrB, som rör sexualbrott mot barn, nämnas kortfattat i uppsatsen.

Den komparativa utblicken kommer inte ge någon fördjupande bild av Storbritanniens rättssystem i allmänhet utan syftar till att redogöra för hur lagstiftningen kring sexuell grooming ser ut. Särskilt fokus kommer i detta hänseende läggas på de likheter och skillnader som finns mellan Sverige och Storbritannien kring grooming-lagstiftningen. Allt för att ge läsaren en förståelse för hur olika rättssystem hanterar samma juridiska problem. Att Storbritannien är det land som får utgöra en jämförelse med svensk rätt beror bland annat på att Storbritannien, tidigare än Sverige, kriminaliserade grooming. Storbritannien har dessutom i större utsträckning än Sverige forskat kring och fokuserat på sexualbrott mot barn som genomförs efter en groomingprocess. Till sist kan nämnas att språket har varit en viktig faktor i val av land. Att jämföra lagstiftning med ett land vars språk många behärskar innebär flera fördelar, både för mig som författare men också för de läsare som själva vill kunna läsa det material som använts till uppsatsen.

Även om det redan till viss del har nämnts i materialavsnittet är det viktigt att nämna att det medför vissa problem, åtminstone vissa utmaningar, att lagstiftningen ändrades så sent som den 1 januari 2018. Det har inte hunnit komma några rättsfall på området innan uppsatsen lämnas in, vilket leder till att frågeställningarna endast kommer besvaras hypotetiskt. Huruvida lagändringarna uppfyller kriterierna för rättssäkerhet respektive effektivitet kommer alltså bara kunna diskuteras utifrån hur det kan tänkas bli i framtiden, när den nya grooming-bestämmelsen tillämpas i domstolarna. Det handlar alltså inte om att ge några givna svar utan att exemplifiera möjliga konsekvenser och effekter av förändringarna i 6 kap. 10 a § BrB. Ytterligare en avgränsning görs i förhållande till praxisgenomgången i uppsatsen. Rättsfallsgenomgången består endast av tingsrätts- och hovrättsdomar, eftersom

det inte finns avgöranden från Högsta domstolen kring kontaktbrottet. En närmare beskrivning av hur rättsfallen valts ut redogörs för i avsnitt 3.1.

1.7 Teoretiska utgångspunkter och perspektiv

1.7.1 Rättssäkerhet

Rättssäkerhet är ett juridiskt begrepp som kan definieras på många olika sätt. Det krävs en utförlig genomgång och analys av begreppet för att på ett tillfredsställande sätt förklara vad som menas med rättssäkerhet. I denna uppsats kommer Åke Frändbergs sätt att definiera rättssäkerhet att användas i analysen kring grooming-bestämmelsen men för att ge en heltäckande bild av begreppet kommer jag, i detta avsnitt, dessutom redogöra för andra tolkningar. Utöver Åke Frändberg har bland andra Josef Zila, Alexander Peczenik och Nils Jareborg skrivit om rättssäkerhet.

Josef Zila hävdar att rättssäkerhet är ett väletablerat men också svårdefinierat begrepp. Enligt Zila finns det en samstämmig åsikt om att grunden, själva kärnan, i begreppet rättssäkerhet utgörs av att rättsliga beslut ska vara förutsebara. De flesta tycks också vara överens om att rättssäkerhet innefattar ett krav på att den offentliga makten ska utövas under lagarna. Rättssäkerhet är dock ett begrepp som ständigt diskuteras och beroende på hur begreppet definieras kan en rättslig åtgärd kritiseras eller försvaras. I en diskussion kring om en rättslig åtgärd främjar eller försvagar rättssäkerheten är det oftast, enligt Zila, följande som analyseras: förutsebarheten av handlingars rättsliga konsekvenser och myndigheters förmåga att genomföra lagar, vilket innebär förmågan att bekämpa brott och därmed skydda enskilda individer från hot.¹⁵

Alexander Peczenik anser att rättssäkerhet ska delas upp i *materiell* och *formell rättssäkerhet*. Formell rättssäkerhet är detsamma som förutsebarhet,

¹⁵ Zila, SvJT 1990, s. 284-289 (e-version).

vilket också anses utgöra den traditionella rättssäkerheten.¹⁶ Den materiella rättssäkerheten däremot ”innebär att rättsskipning och myndighetsutövning baserar sig på en förnuftig avvägning mellan hänsynen till den på rättsnormerna baserade förutsebarheten och andra etiska värden”¹⁷. På detta sätt innebär materiell rättssäkerhet, utöver att beslut ska vara förutsebara, dessutom att besluten ska vara etiskt godtagbara, för att vara rättssäkra. I ett ideal-samhälle, utan oetisk lagstiftning och där lagen ändras så fort lagstiftaren upptäcker nya aspekter med lagen som tidigare inte har beaktats, hade den formella rättssäkerheten varit tillräcklig. Detta stämmer dock, enligt Peczenik, dåligt överens med verkligheten, varför den materiella rättssäkerheten behövs för ”att beslut som innebär rättsskipning eller myndighetsutövning bör vara rimligt förutsebara med stöd av lag och förenliga med ett hänsynstagande till andra etiska värden”¹⁸. Dessa etiska värden kan vara ekonomiska, fördelningspolitiska, miljöpolitiska och andra rättspolitiska värderingar. Gemensamt för dessa värderingar är att de grundar sig i vad som är gott för människor.¹⁹

Jareborg hävdar dock att denna uppdelning som Peczenik argumenterar för inte bör göras. Detta beror på att vad som anses vara etiskt godtagbart är svårt att definiera och att det dessutom kan bildas en motsättning mellan vad som är förutsebart och vad som etiskt är godtagbart eller önskvärt. Enligt Jareborg finns det en modernare syn på rättssäkerhet som innebär att medborgare inte ska behöva utsättas för brott, alltså att ett rättssäkert samhälle måste kunna erbjuda ett effektivt skydd mot brott.²⁰

Frändberg är av samma åsikt som Jareborg, nämligen att rättssäkerheten inte bör delas upp i formell och materiell rättssäkerhet. Enligt Frändberg utgör förutsebarhet grunden i rättssäkerhet och det finns tre villkor för att rättssäkerhet ska föreligga. Dessa villkor är följande: det ska finnas adekvata och klara regler, reglerna måste dessutom vara lättillgängliga och till sist måste

¹⁶ Jareborg, 1992, s. 83.

¹⁷ Peczenik, s. 94.

¹⁸ Peczenik, s. 92.

¹⁹ Peczenik, s. 92-98.

²⁰ Jareborg, 1992, s. 82-90.

reglerna tillämpas på ett lojalt och korrekt sätt av samhällets rättstillämpande organ. Frändberg ger också exempel på ett antal problem som kan finnas i ett rättssystem i förhållande till dessa tre villkor. I förhållande till villkor ett, att det ska finnas adekvata och klara regler, nämner Frändberg problematiken om det helt saknas rättsregler på ett område. I dessa fall måste rättstillämparen, eftersom beslutsvång råder, konstruera en regel. Det är oundvikligt att rättssäkerheten försvagas i dessa situationer, argumenterar Frändberg. Ytterligare ett problem uppstår när reglerna är vaga, komplicerade eller står i strid med varandra, när det alltså rör sig om regelkollision eller regelkonkurrens. Den bästa lösningen är att använda prejudikat men Frändberg betonar trots detta att Högsta domstolen inte kan anses bidra till rättssäkerheten på ett omfattande sätt. De fall som går upp till Högsta domstolen är oftast mycket speciella och kan inte anses symbolisera vanliga situationer i samhället. Samma argumentation kan användas på lagstiftningsförarbeten. Förarbeten, som kräver tolkning, är inte rättssäkra i särskilt hög grad, menar Frändberg. Frändberg hävdar dock att fullständig rättssäkerhet varken kan uppnås eller bör eftersträvas. I förhållande till villkor två, att reglerna ska vara lättillgängliga kan följande anföras. Det uppstår ett tydligt problem om rättsinnehållet inte publiceras eller är svårt att få tag på. För svensk del skapar detta villkor inte särskilt stora problem, enligt Frändberg. Internet har också bidragit till att allmänheten på ett enkelt sätt kan få tag på lagstiftning och hålla sig uppdaterad på gällande rätt. I förhållande till sista och tredje villkoret, att det ska gå att lita på innehållet i reglerna, kan problem uppstå om myndigheter inte lyckas att upprätthålla rättsordningen, trots försök och vilja. Det kan till exempel handla om en stat där brott sällan upptäcks och befolkningen därför har dålig tillit till rättsväsendet och brottsbekämpande myndigheter. Ytterligare ett problem i förhållande till villkor tre kan vara att lagar ändras för ofta och med dålig förvarning. Det krävs, enligt Frändberg, ett visst mått av lugn inom rättsordningen för att rättssäkerhet ska kunna föreligga.²¹

Det är med utgångspunkt i Frändbergs definition som rättssäkerhet kommer diskuteras i uppsatsen. Den nya grooming-bestämmelsen kommer således, i

²¹ Frändberg, JT, nr 2, 2000/01, s. 269-280 (e-version).

förhållande till den förra lydelsen, att analyseras utifrån de tre villkor som Frändberg ställer upp för rättssäkerhet. I överensstämmelse med Frändbergs uppfattning kommer inte någon uppdelning mellan materiell och formell rättssäkerhet att göras. Anledningen till att Frändbergs tolkning av begreppet rättssäkerhet används i uppsatsen beror främst på att Frändbergs kriterier, enligt mig, på ett tydligt sätt anger vad som krävs för att rättssäkerhet kan anses föreligga. Kriterierna kan på ett bra sätt användas för att analysera lagändringarna i grooming-bestämmelserna.

1.7.2 Effektivitet

I uppsatsen kommer effektivitet definieras och användas med utgångspunkt i Claes Lernestedts tolkning av begreppet. För att få en förståelse för begreppet effektivitet ska dock först redogöras för begreppets förhållande till rättssäkerhet inom straffrätten. Dessutom ska Asps, Ulvängs och Jareborgs syn på effektivitet beskrivas.

Mellan begreppen rättssäkerhet och effektivitet kan en straffrättspolitisk motsättning återfinnas. Strävan efter en effektiv straffrätt kan, enligt Asp och Ulväng, innebära att det ska bli både enklare och mindre kostsamt att fälla brottslingar för brott. Effektivitet kan också, enligt Asp och Ulväng, innebära ökad flexibilitet samt en möjlighet att redan på ett tidigt stadie ingripa mot förkastliga handlingar, utan att motarbetas av ”stelbent legalism”. På senare år har många länder i västvärlden drabbats av allt hårdare påtryckning, både från allmänhetens och från massmedias håll, om att lagstiftaren och politikerna måste göra mer för att lagföra brott. Detta kan i slutändan innebära att lagstiftaren inför ny lagstiftning som i praktiken medför en försämring av rättssäkerheten eftersom den endast är symbolisk och inte fungerar i verkligheten på annat sätt än att den lugnar allmänheten. Medborgare blir på detta sätt vilseledda och tror att politikerna gör mer för att bekämpa brottsligheten än vad som i själva verket är sant.²²

²² Asp och Ulväng, s. 55-56.

Jareborg menar att en försvagad rättssäkerhet kan innebära att brottspreventionen ökar. I förhållande till individualprevention betyder detta, enligt Jareborg, att fler oskyldiga döms. Sänkta beviskrav skulle till exempel kunna innebära att det blir lättare att lagföra brott men det skulle inte vara givet att det var brottslingar som dömdes för brotten. Något positivt med sänkta beviskrav kan, enligt Jareborgs synsätt, sägas vara den allmänpreventiva effekten. Om det blir lättare att fälla någon för brott skulle allmänheten förmodligen i större utsträckning avstå från att begå brott argumenterar Jareborg. Givetvis finns risken även för motsatt effekt, att fler begår brott, eftersom rättsordningen skulle kunna förlora medborgarnas förtroende. Det går enligt Jareborg att argumentera för att en försämring av rättssäkerheten skulle innebära att processekonomisk effektivitet uppnås. Detta beror på att rättssäkerhet är dyrt. En hög rättssäkerhet kan innebära att få brott beivras. En lägre rättssäkerhet möjliggör däremot att många brottslingar kan lagföras. Enligt Jareborg är inte en ökad effektivitet alltid önskvärt, även om det låter positivt, det viktigaste är vad som faktiskt inträffar när effektiviteten ökar, exempelvis vad som händer med rättssäkerheten.²³

Lernestedt förklarar effektivitet som en skillnad mellan *negativ* och *positiv legitimation*. Negativ legitimation innebär, enligt Lernestedt, att en kriminalisering inte bör införas om den kan förväntas bli ineffektiv. Det finns, enligt Lernestedts synsätt, två traditionella krav på ett straffstadgande för att det ska vara effektivt. Kraven är följande: det finns en stor risk att upptäckas och fällas för det kriminaliserade beteendet och kriminaliseringen av beteendet bidrar till att färre begår gärningen. Lernestedt betonar dock att det finns vissa problem med kraven. Bland annat hävdar Lernestedt att det är svårt att veta vid vilken andel upptäckande och fällande domar som effektivitet har uppnåtts. I praktiken innebär kravet att sådana gärningar som i princip är omöjliga att upptäcka eller lagföra inte bör kriminaliseras. Samma problem finns med det andra kravet om avhållande effekt. För att kravet ska vara givande krävs ett tydligt svar på hur ett straffbud är avhållande. Det kan handla om att en bestämmelse har avskräckande effekt eller att kriminali-

²³ Jareborg, 1992, s. 91-92.

seringen fungerar moralbildande. Det är, menar Lernestedt, givet att en straffbestämmelse som ska fungera moralbildande tar längre tid att mäta och utvärdera än den bestämmelse som ska vara avskräckande. Lernestedt presenterar ytterligare ett krav som kan användas för att avgöra om ett straffbud är effektivt eller inte. Enligt detta tredje krav uppnås effektivitet om ett straffbud uttrycker ett tydligt ställningstagande gentemot exempelvis ett beteende. Det kan alltså räcka, så länge bestämmelsen är förståelig och får viss publicitet, att en tydlig åsikt framförs för att bestämmelsen ska anses vara effektiv.²⁴

Positiv legitimation handlar om effektivitet i förhållande till en ändring i ett redan kriminaliserat område. Ändringen av en bestämmelse anses enligt detta synsätt befogad så länge den innebär en förbättrad effektivitet.²⁵ För att tydliggöra Lernestedts tolkning av effektivitet kan kriminaliseringen av sexköp, som genomfördes 1999, nämnas. Att sexköp inte kriminaliserats tidigare berodde främst på att en kriminalisering inte ansågs bli effektiv, eftersom det ansågs vara svårt att hindra sexköp och dessutom att fälla gärningspersonerna. Ett argument för kriminalisering var dock den förväntade moralbildande funktionen. Dessutom betonades ett offer- och utnyttjarperspektiv. Sexköpslagen är ett tydligt exempel på när ett ineffektivt, men ändå infört straffstadgande, behöver ändras för att bli mer effektivt, hävdar Lernestedt.²⁶

1.7.3 Barnperspektiv

Grooming-bestämmelsens mest väsentliga syfte är, enligt regeringen, att skydda barn mot sexuella övergrepp. Regeringen argumenterar för att, om samhället, redan på ett tidigt stadi, kan agera när en vuxen person kontaktar ett barn i sexuella syften kan sexuella övergrepp vid en fysisk träff undvikas.²⁷ Barnrätt innebär att det är ”barnet och barnets egna legala relationer

²⁴ Lernestedt, s. 312-318.

²⁵ Lernestedt, s. 316.

²⁶ Lernestedt, s. 340-341.

²⁷ Prop. 2008/09:149, s. 19.

till det omkringliggande samhället och dess medlemmar som står i centrum för den rättsliga bedömningen”²⁸. Den modernare synen på barnrätt skiljer sig från den äldre synen genom att föräldrarna har distanserats. Barnrätten idag går inte ut på vad som är bäst för föräldrarna utan vad som är viktigast för det enskilda barnet, eller barn i allmänhet.²⁹

En viktig del i barnperspektivet är FN:s konvention om barnets rättigheter, vilken legitimerar barn som fullständiga rättighetsbärare. Barnkonventionen bidrar med ett förhållningssätt till barn, ett så kallat barnperspektiv, vilket får effekt på hur beslutsfattare ska bemöta barn i processer som rör barnen. Barnperspektivet innefattar dessutom att barnens egna behov, intressen och åsikter ska beaktas och respekteras. Konventionen framhåller också barns behov av skydd och stöd samt barns särskilda sårbarhet.³⁰ I konventionens artikel 3 återfinns principen om barnets bästa, som är en av de viktigaste principerna inom barnrätten. Principen, som återfinns både i nationell och i internationell lagstiftning, innebär att det vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om det rör sig om offentliga eller privata välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, är barnets bästa som ska komma i främsta rummet. Enligt FN:s kommitté för barnets rättigheter ska barnets bästa tolkas och användas i enlighet med konventionens underliggande innebörd. Detta betyder bland annat att barnet ska betraktas som en individ med egna känslor och åsikter. Kommittén framhåller också att barnets bästa ska användas som en allmän princip så fort ett beslut ska fattas eller en åtgärd ska vidtas kring ett barn.³¹

Viktigt att framhålla när det gäller barnkonventionen i förhållande till svensk rätt är att konventionen fortfarande inte blivit svensk lag, Sverige har alltså ännu inte inkorporerat barnkonventionen i svensk rätt. Regeringen har däremot lämnat förslag på att en inkorporering ska ske år 2020. Enligt regeringen kan en inkorporering innebära att barnkonventionens ställning för-

²⁸ Schiratzki, s. 9.

²⁹ Schiratzki, s. 9-11.

³⁰ SOU 2016:19, s. 91-92.

³¹ Schiratzki, s. 27-30.

tydligas och dessutom att konventionen får genomslag i hela rättstillämpningen.³² Barnkonventionens förhållande till brottet grooming utvecklas ytterligare i avsnitt 2.1.

1.8 Forskningsläge

Det finns en hel del forskning kring sexualbrott mot barn på internet och sexuell grooming. Den största delen av forskningen på området är internationell och några av de mest framstående namnen är *Suzanne Ost*, professor i juridik vid Lancaster University och *Elena Martellozzo*, universitetslektor i kriminologi vid Middlesex University. Suzanne Ost har bland annat skrivit om barnpornografibrott och sexuell grooming utifrån ett socio-legalt och teoretiskt angrepp. Ost försöker med sitt arbete besvara vad som varit drivkraften bakom den utvidgade kriminaliseringen kring barnpornografi och grooming samt hur samhället och lagen hanterar skador av barnpornografi och grooming.³³ Elena Martellozzo har skrivit mer specifikt om sexuella övergrepp på barn via internet och Martellozzo hävdar att det är av stor betydelse att förstå hur sexualförbrytare använder internet samt hur polis och regering hanterar deras beteende för att kunna förhindra sexualbrott mot barn.³⁴ Även *Anne-Marie McAlinden*, professor vid Queen's University Belfast, har bidragit till forskningen kring sexuell grooming.³⁵ Ytterligare personer som har forskat kring ämnet är *Kimberly J. Mitchell*, forskarassistent i psykologi, *Lisa M. Jones*, lektor i psykologi, *David Finkelhor*, professor i sociologi, och *Janis Wolak*, senior forskare i sociologi, vilka alla tillhör University of New Hampshire.³⁶

³² SOU 2016:19, s. 67; Regeringen, *Frågor och svar om att göra FN:s barnkonvention till svensk lag*, besökt 2017-02-20.

³³ Ost, Suzanne, *Child pornography and sexual grooming: legal and societal responses*, Cambridge University Press, New York, 2009.

³⁴ Martellozzo, Elena, *Online child sexual abuse: grooming, policing and child protection in a multi-media world*, Routledge, Abingdon, 2012.

³⁵ McAlinden, Anne-Marie, *'Grooming' and the sexual abuse of children: institutional, Internet, and familial dimensions*, 1. ed., Oxford University Press, Oxford, 2012.

³⁶ Mitchell, K.J., Jones, L.M., Finkelhor, D. och Wolak, J., *Trends in Unwanted Online Experiences and Sexting: Final Report*, Durham, NH: Crimes against Children Research Center, 2014.

Den svenska forskningen på området är mer begränsad, Brå har däremot publicerat två rapporter kring vuxnas sexuella kontakter med barn via internet.³⁷ Båda rapporterna har skrivits av *David Shannon*, som är utredare på Brå. Den första rapporten, vilken publicerades 2007, syftade främst till att öka kunskapen om internets betydelse för kontakter mellan vuxna och barn, som initieras med sexuella syften. Brå skulle dessutom inom uppdraget ta reda på hur utbrett fenomenet grooming är i Sverige samt ge förslag på hur grooming kan förebyggas och förhindras.³⁸ Den andra rapporten blev klar 2013 och den syftade till att utreda hur grooming-bestämmelsen sedan införandet i svensk rätt 2009 har tillämpats och fungerat i praktiken.³⁹ Enligt mina efterforskningar finns det ingen, varken i Sverige eller internationellt, som har skrivit om sexuell grooming utifrån principer om rättssäkerhet och effektivitet eller med ett barnperspektiv. Det finns ett antal examensarbete om grooming. Däremot behandlar inga av dessa examensarbeten, vad jag har kunnat hitta, den förändrade grooming-bestämmelsen, som infördes i januari 2018, i förhållande till rättssäkerhet, effektivitet och ett barnperspektiv.

1.9 Definition av begrepp

1.9.1 Barn i Sverige och i Storbritannien

Eftersom uppsatsen rör lagstiftning kring barn är det av vikt att definiera vad som i uppsatsen avses med ett barn. Enligt artikel 1 i FN:s konvention om barnets rättigheter är varje människa under 18 år ett barn. Grooming-bestämmelsen i 6 kap. 10 a § BrB gäller dock endast för barn under 15 år. 15-årsgränsen överensstämmer med utgångspunkten i svensk rätt om att barn under 15 år saknar förmåga att samtycka till sexuella handlingar.⁴⁰ Det som därmed i uppsatsen avses med ett barn, i förhållande till svensk rätt, är

³⁷ Brå, rapport 2007:11, *Vuxnas sexuella kontakter med barn via internet: Omfattning, karaktär, åtgärder*; Brå, rapport 2013:14, *Bestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte: en uppföljning av tillämpningen av lagen från polisanmälningar till domar*.

³⁸ Brå, rapport 2007:11, s. 20.

³⁹ Brå, rapport 2013:14, s. 5.

⁴⁰ Asp, s. 66.

en person under 15 år. I vissa fall, exempelvis i avsnittet där barn och ungas internetvanor redovisas kommer även äldre barn att nämnas. Detta faller sig naturligt eftersom undersökningen som hänvisas till är gjord på det sättet men om inget annat framgår är det alltså en person under 15 år som definieras som ett barn i uppsatsen. När det gäller Storbritannien kommer ett barn definieras som en person under 16 år eftersom det är åldersgränsen för vem som kan utsättas för sexuell grooming enligt SOA sektion 15(1).

1.9.2 Sexuell grooming

Sexuell grooming kan definieras på flera olika sätt och sedan begreppet blev känt har flera olika definitioner presenterats. Virtual Global Taskforce⁴¹ definierade år 2005 sexuella övergrepp mot barn på internet på följande sätt:

The sharing and downloading of images of children being physically and sexually abused and approaching children online with the aim of developing a sexual relationship in the 'real world'.⁴²

Martellozzo hävdar att grooming innefattas av kommunikation och socialisering med ett barn och att den vuxna försöker vinna barnets förtroende genom att till exempel vara ett mentalt stöd för den unga eller dela samma fritidsintressen. Enligt John McCarthy och Nathan Gaunt ska grooming förstås som ett beteende som går ut på att förföra eller lura barn till sexuella handlingar och konversationer. Processen kan genomföras med eller utan barnets vetskap.⁴³ McAlinden menar att grooming kan pågå under en mycket lång tid där förövaren sakta men säkert ökar intimiteten i kontakten med barnet. McAlinden hävdar dessutom att barnets familj också kan omfattas av grooming-processen, på så sätt att familjen blir manipulerad till att tro att den vuxna inte kan göra någon skada för barnet.⁴⁴

⁴¹ VGT är ett internationellt samarbete mellan olika brottsbekämpande organ, icke-statliga organisationer och branschpartners som jobbar med att skydda barn mot sexuella övergrepp både online och offline.

⁴² Martellozzo, s. 71.

⁴³ Martellozzo, s. 71-79.

⁴⁴ McAlinden, s. 30-31.

Brå skriver i sin rapport från 2007 att sexuell grooming kan beskrivas som ”en process där en förövare skapar möjligheten att sexuellt förgripa sig på ett barn genom att först vinna barnets tillit”⁴⁵. Detta för att förövaren i ett senare skede ska kunna förgripa sig sexuellt på barnet. När förövaren utvecklar en relation till barnet finns en risk för att barnets övriga skydds nät, så som föräldrar eller andra närstående personer, distanseras. Detta innebär att kommande övergrepp gentemot barnet blir svårare att upptäcka.⁴⁶ Tillit, som ofta är grunden i grooming, byggs ofta upp genom att förövaren låtsas vara barnets vän. För att förenkla processen erbjuder förövaren ofta barnet olika typer av gåvor eller smickrande uppskattning. Det finns undersökningar som visar att det är lättare för en vuxen att genomföra ett sexuellt övergrepp om övergreppet har föregåtts av en groomingprocess. Finkelhor har framarbetat en modell (Finkelhor’s ’Precondition Model’), enligt vilken det finns 4 förutsättningar för att en person ska kunna realisera ett sexuellt övergrepp. Dessa förutsättningar är följande: först och främst måste förövaren vara motiverad att utföra ett sexuellt övergrepp, för det andra måste förövaren komma över sina egna hämningar, för det tredje måste förövaren säkerställa att eventuella utomstående hot elimineras, exempelvis en förälders kontroll över sitt barn och till sist måste förövaren se till att barnet kommer över sitt eget motstånd till sexuella handlingar. Det är framförallt förutsättning nummer två till fyra som är syftet med en groomingprocess.⁴⁷

1.10 Disposition

Uppsatsen har totalt sex kapitel. Utöver detta första inledande kapitel finns fyra kapitel som består av teori och beskrivning av ämnet samt ett sista kapitel innehållande analys och sammanfattande kommentarer. De tre första frågeställningarna till uppsatsen besvaras dock redan innan analysen i kapitel sex, detta eftersom det är mer naturligt att besvara dem i anslutning till

⁴⁵ Brå, rapport 2007:11, s. 22.

⁴⁶ Brå, rapport 2007:11, s. 22-29.

⁴⁷ Ost, s. 32-35.

det teoretiska kapitlet respektive fråga tillhör. Se avsnitt 1.3 för att läsa frågeställningarna.

Efter detta inledande kapitel kommer den teoretiska delen av uppsatsen, alltså kapitel två till kapitel fem, att redogöras för. Kapitel två berör bland annat internationella konventioner och direktiv. Bestämmelserna fyller en viktig funktion i det internationella arbetet med barn som utsätts för sexualbrott. Därutöver redogörs för, i kapitel två, barn och ungdomars internetvanor i förhållande till brottet sexuell grooming, vilket innefattar en genomgång av huvuddragen kring offer, tillvägagångssätt och gärningspersoner. Nästa kapitel, kapitel tre, vilket är det mest omfattande i uppsatsens teoretiska del, innefattar den svenska lagstiftningen kring grooming. Däribland redogörs för motiven bakom införandet av grooming-bestämmelsen från 2009, den kritik som grooming-bestämmelsen fått sedan införandet, de förslag på lagändringar som har framförts genom åren och dessutom hur bestämmelsen ändrades i januari 2018. I kapitel tre besvaras dessutom den första frågeställningen i uppsatsen. Kapitel fyra består av en relativt kortfattad genomgång av den brittiska lagstiftningen kring sexuell grooming. Dessutom redogörs för en del kritik som den brittiska grooming-bestämmelsen har fått samt de problem som den praktiska tillämpningen kantas av. I kapitel fyra besvaras frågeställning nummer två i uppsatsen. Kapitel fem består av en rättsfallsgenomgång, där fyra friande och fyra fällande domar från svenska domstolar presenteras för att visa hur grooming-bestämmelsen tillämpas i praktiken. Som avslutning i kapitel fem diskuteras hur den praktiska tillämpningen kan komma att bli i framtiden. I kapitel fyra besvaras vidare frågeställning nummer tre. Till sist, i kapitel sex, återfinns analysen. Den innehåller ett flertal avsnitt som vart och ett besvarar en av de tre sista frågeställningarna. Analysen är dels av sammanfattande karaktär och dels av analyserande karaktär, där författaren ges möjlighet uttrycka även egna åsikter och iakttagelser.

2 En introduktion till sexuell grooming

2.1 FN:s barnkonvention

Barnkonventionen trädde i kraft den 2 september 1990, efter att 20 länder, däribland Sverige och Storbritannien, hade ratificerat konventionen.⁴⁸ Innebörden av att ratificera en konvention är att den blir folkrättsligt bindande för konventionsstaterna. De länder som har ratificerat barnkonventionen måste således följa konventionens bestämmelser och se till att barn erhåller de rättigheter som stadgas i barnkonventionen.⁴⁹

Enligt barnkonventionens artikel 34 skyddas barn uttryckligen mot sexuella övergrepp. Denna artikel är av relevans i förhållande till sexuell grooming. Artikeln stadgar följande:

Konventionsstaterna åtar sig att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp. För detta ändamål ska konventionsstaterna särskilt vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra;

- (a) att ett barn förmås eller tvingas att delta i en olaglig sexuell handling.
- (b) att barn utnyttjas för prostitution eller annan olaglig sexuell verksamhet.
- (c) att barn utnyttjas i pornografiska föreställningar och i pornografiskt material.

FN:s kommitté för barnets rättigheter, vilken bevakar hur konventionsstaterna efterlever barnkonventionens bestämmelser, lämnade senast år 2015 en rapport med rekommendationer om hur Sverige kan förbättra tillämpningen av barnkonventionen. Gällande sexuella övergrepp framhöll barnrättskommittén i sin rapport att de åtgärder som Sverige vidtagit kring sexuella övergrepp mot barn var uppskattade men att det fortfarande fanns an-

⁴⁸ Prop. 1989/90:107, s. 3-6; Unicef, *Gör Barnkonventionen till lag – Barnkonventionens ställning i Sverige*, besökt 2018-04-10.

⁴⁹ SOU 2016:19, s. 87-89.

ledning till oro, särskilt när det gäller barnprostitution menade kommittén. Kommittén rekommenderade därför Sverige att ytterligare anstränga sig för att minska risken för att barn utnyttjas och blir offer för sexuella övergrepp.⁵⁰

Utöver Barnkonventionen har Sverige ratificerat det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. Ratificeringen skedde år 2007 och innebär, precis som barnkonventionen, att Sverige folkrättsligt är bundet att rätta sig efter och följa protokollet. Syftet med tilläggsprotokollet är att tydliggöra och ytterligare förstärka skyddet för barn vad gäller bland annat försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi på internet. Protokollet fungerar som en förstärkning av det redan befintliga skydd som finns genom Barnkonventionen.⁵¹

2.2 Lanzarotekonventionen

Lanzarotekonventionen, eller Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, ratificerades av Sverige år 2013.⁵² Det är särskilt artikel 23 i konventionen som är aktuell för denna uppsats eftersom artikeln rör kontaktsökning med barn i sexuellt syfte. Nedan återfinns artikel 23 i sin helhet.

Varje part ska vidta nödvändiga lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder för att straff- belägga uppsåtligt förslag från en vuxen, med hjälp av informations- och kommunikations- teknik, om att träffa ett barn som inte har upp- nått den ålder som bestämts i enlighet med artikel 18, punkt 2, i syfte att mot barnet begå något av de brott som avses i artikel 18, punkt 1.a, eller artikel 20, punkt 1.a, där detta förslag har följts av faktiska handlingar som leder till ett sådant möte.

⁵⁰ FN:s kommitté för barnets rättigheter, CRC/C/SWE/CO/5, punkt 30, s. 7; Barnombudsmannen, *Barnrättskommitténs rekommendationer till Sverige*, besökt 2018-03-26.

⁵¹ Prop. 2005/06:68, s. 8-15; SÖ 2007:7, s. 1; Barnombudsmannen, *Fakultativa protokoll*, besökt 2017-03-26.

⁵² SÖ 2013:16, s. 1.

2.3 EU:s direktiv 2011/93

Direktiv 2011/93 som trädde i kraft år 2013 har som syfte att skapa minimiregler om brottsrekvisit och påföljder gällande sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Utöver detta finns direktivet till för att ytterligare förstärka och möjliggöra förebyggande åtgärder samt skydda brottsoffer som utsatts för den typ av brott som nämnts ovan.⁵³ I förhållande till kontaktbrottet nämns i direktivets beaktandesats 19 att vuxna som tar kontakt med barn i sexuella syften via internet utgör en särskild hotbild. Det framförs dock i samma stycke att även sådana kontakter som tas offline bör tas på allvar. Artikel 6 i direktivet rör kontaktsökning med barn i sexuellt syfte och bestämmelsen föreskriver följande:

1. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att följande uppsåtliga handlingar är straffbelagda:

Förslag som en vuxen ger med hjälp av informations- och kommunikationsteknik i syfte att träffa ett barn som inte uppnått åldern för sexuellt självbestämmande för att begå något av de brott som avses i artiklarna 3.4 och 5.6 ska, om detta förslag har följts av faktiska handlingar som leder till ett sådant möte, vara belagt med ett maximistraff på minst ett års fängelse.

2. Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som är nödvändiga för att säkerställa att det är straffbart för en vuxen att med hjälp av informations- och kommunikationsteknik försöka begå något av de brott som avses i artikel 5.2 och 5.3 genom att kontakta barn som inte har uppnått åldern för sexuellt självbestämmande i syfte att tillhandahålla barnpornografiskt material som avbildar det barnet.

2.4 Barn och ungdomars internetvanor

För att förstå varför grooming-bestämmelsen infördes i svensk rätt är det viktigt att förklara hur barn och ungdomar i dagens samhälle använder internet och dessutom ge en bild av hur internets utveckling de senaste åren har påverkat de förändringar som har gjorts inom straffrätten.

Medieforskaren Mark Deuze förklarar att den snabba utvecklingen inom internet och digital kommunikation har inneburit att vi har gått från ett liv

⁵³ Ds 2012:45, s. 19-20.

med media till ett liv i media.⁵⁴ Enligt rapporter från Statens medieråd från år 2017 ökar internetanvändningen bland barn och unga. Bland unga i åldern 9-18 år har andelen som använder internet mer än tre timmar per dag mer än fördubblats på drygt ett decennium. Detsamma gäller även för de yngre barnen. Exempelvis använder nästan hälften av 8-åringarna internet varje dag.⁵⁵ Att internetanvändningen ökar visar även den undersökning som Mitchell, Jones, Finkelhor och Wolak har genomfört. Enligt undersökningen från 2010 använde 97 % av de unga som efterfrågades internet hemma. År 2000 ställdes samma fråga och då var det 74 % som använde internet hemma.⁵⁶ För barn och ungdomar innebär internet bland annat en möjlighet att kommunicera, interagera, dela intressen och få stöd vid svåra situationer i livet. Många unga använder också internet för att få en frizon, för att komma bort från föräldrars kontroll, och för att skaffa nya vänner.⁵⁷

2.5 Sexuell grooming på internet

Den ökande internetanvändningen som konstaterats i avsnittet ovan medför vissa konsekvenser, särskilt i förhållande till barn och unga, vilka ska redogöras för i detta avsnitt.

Brå fick i uppdrag år 2012 att undersöka hur bestämmelsen *kontakt med barn i sexuellt syfte*, som infördes år 2009, har fungerat och tillämpats i praktiken. Som en del av utredningen ingick dessutom att identifiera och påpeka vilka problem som fanns med bestämmelsens tillämpning. Brå konstaterar inledningsvis i rapporten, som blev klar år 2013, att internets framfart under de senaste åren har skapat nya kontaktmöjligheter mellan barn och vuxna. Av rapporten framkommer också att det faktum att internet är obevakat gör det lättare för vuxna som vill kontakta barn av olika anledningar, exempelvis i sexuella syften. Brå uppger att nästan hälften av alla

⁵⁴ Deuze, s. 2.

⁵⁵ Statens medieråd, *Ungar & medier 2017*, s. 7; Statens medieråd, *Småungar & medier 2017*, s. 9.

⁵⁶ Mitchell, Jones, Finkelhor och Wolak, s. 3.

⁵⁷ Martellozzo, s. 49-52.

flickor i årskurs nio någon gång har kontaktats av en främling, som de antingen trodde eller visste var en vuxen person, i sexuella syften. Forskning som Brå hänvisar till visar på att flickor är värst drabbade av sexuella kontakter via internet. Särskilt utsatta är dessutom, enligt samma forskning, barn som har problem i skolan eller hemma och barn som tar risker på internet genom att uttrycka sig utåtriktat, självsäkert och sexuellt.⁵⁸

Att riskbeteendet är viktigt att beakta betonar även Martellozzo som hävdar att barn och ungas användande av internet i kombination med deras riskbeteende gör dem till möjliga offer för sexuella övergrepp via internet. En stor del av riskerna som barn och unga tar på internet handlar, enligt Martellozzo, om att dela personlig information med okända personer. Det finns, också enligt Martellozzo, undersökningar som visar att barn som haft kontakt med en person under en längre tid inte längre ser denna person som en främling. De unga hävdar att personen har blivit en virtuell vän, vilket bidrar till att det finns en större vilja att dela med sig av personliga uppgifter, så som mailadress och mobilnummer samt foton. Det är dessutom många barn som kan tänka sig att träffa sin virtuella vän i det verkliga livet. Om barnet har sett personen i webbkamera ökar viljan hos barnet att träffa den tidigare främlingen även utanför internet. Det ska också framhållas att en stor andel av barnen, åtminstone enligt Martellozzo, är medvetna om vilka risker internet medför, för den sakens skull är det inte givet att barnen vidtar några förebyggande åtgärder.⁵⁹

2.6 Offer, gärningspersoner och tillvägagångssätt

Utöver att utreda grooming-bestämmelsens praktiska tillämpning sedan införandet år 2009 fick Brå i uppdrag att sammanställa information kring offer, gärningspersoner och tillvägagångssätt. En del av dessa resultat är in-

⁵⁸ Brå, rapport 2013:14, s. 7 och 29-30.

⁵⁹ Martellozzo, s. 53-60.

tressanta att lyfta fram för att ge läsaren en större förståelse för parterna i groomingprocessen.

Brå:s rapport från 2013 bygger på uppgifter från totalt 331 förundersökningar från åren 2009 till 2011. Det rör sig om fall där polisen efter anmälan kategoriserat händelsen som kontakt med barn i sexuellt syfte. Från dessa förundersökningar framkommer bland annat att 83 % av målsägandena i materialet är flickor och att en majoritet av de kontaktade barnen är mellan 10 och 14 år. En stor del av gärningspersonerna har inte kunnat identifieras, men av de som identifierades är en övervägande del män i åldern 20 till 40 år. Endast en liten andel, mindre än fem stycken, är kvinnor. Samtliga kvinnor är yngre än 15 år. Hälften av gärningspersonerna har inte dömts för något brott tidigare, medan en fjärdedel av de misstänkta i förundersökningsmaterialet hade dömts för sexualbrott innan. De sexuella kontakterna har i de flesta fall upptäckts genom att barnet själv har berättat om kontakterna för någon närstående, oftast en familjemedlem. I några fall har föräldrarna upptäckt de sexuella kontakterna, bland annat genom att de sett konversationer på barnets mobil eller dator. Det finns dessutom några exempel på där gärningspersonen själv har anmält till polisen. I dessa fall beror det oftast på att någon genom utpressning tvingat gärningspersonen att anmäla. I 70 % av fallen har målsäganden blivit kontaktad av gärningspersonen via internet. Det rör sig, enligt Brå, oftast, om en för barnet, helt okänd person. Visserligen förekommer det också, enligt Brå:s rapport, att målsäganden blivit kontaktad av någon som är känd sedan tidigare. Det förekommer också att den första kontakten gjorts via antingen mobiltelefon eller genom närmanden ansikte-mot-ansikte. Gärningspersonen har då ofta fått tag på målsägandens telefonnummer genom sociala medier, exempelvis på en Facebook-profil. När kontakten tas ansikte-mot-ansikte finns det två typfall. Den första situation som förekommit enligt förundersökningarna är att gärningspersonen stannar målsäganden på gatan, exempelvis utanför skolan eller nära hemmet, och frågar om en dejt eller träff. Den andra situationen är att gärningspersonen kör fram till målsäganden med bil och försöker få barnet med sig, exempelvis genom att erbjuda skjuts. Trots att det finns exempel på kontak-

ter som pågått i upp till två år har de flesta kontakterna avslutats i princip omgående av målsäganden. Detta gör också att det är en förhållandevis stor andel av kontakterna, 30 %, som saknar sexuella inslag. I de fall där kontakterna innehållit sexuella inslag handlar det främst om att den vuxna har ställt sexuella frågor till barnet eller på annat sätt pratat om sex med barnet. Bland målsägandena i 14-årsåldern har 30 % aktivt deltagit i det sexuella samtalet, åtminstone vid något enstaka tillfälle. När barnen är yngre, exempelvis 12 år, är det däremot ovanligt att de deltagit i den sexuella diskussionen, enligt Brå:s slutsatser.⁶⁰

⁶⁰ Brå, rapport 2013:14, s. 44-55.

3 Sexuell grooming i Sverige

3.1 Grooming kriminaliseras i svensk rätt

I Sverige var det först i samband med att Alexandrafallet uppdagades, som begreppet grooming började användas för sexuella övergrepp mot barn som föregåtts av kontakter med barnet i syfte att vinna barnets förtroende.⁶¹ Brottet *kontakt med barn i sexuellt syfte*, som vardagligt kallas grooming, infördes år 2009. Det var en nyhet i svensk lagstiftning, då brottet inte hade någon motsvarighet före år 2009.⁶² I följande avsnitt kommer frågeställning nummer ett, som handlar om syftena med att kriminalisera grooming, att besvaras.

3.1.1 Bakgrund till kriminaliseringen

Utredningen kring behovet av att kriminalisera grooming påbörjades den 8 februari 2008. I april 2007 blev justitiedepartementet färdig med promemorian, Ds 2007:13.⁶³ I mars 2009 överlämnades propositionen (prop. 2008/09:149) till riksdagen.⁶⁴ Både i promemorian och i propositionen angavs att det fanns ett behov av ny lagstiftning på området. Majoriteten av remissinstanserna var positiva till kriminaliseringen av grooming, men ett antal av dem, bland annat Svea hovrätt och Göteborgs tingsrätt, framförde att det redan fanns lagstiftning för de situationer som grooming skulle kriminalisera.⁶⁵

I proposition 2008/09:149 bemötte regeringen remissinstansernas kritik. Dessutom nämnde regeringen några av de bestämmelser som kunde aktuali-

⁶¹ Christianson och Rogland, s. 7-12.

⁶² Berggren m.fl., Brottsbalken (10 november 2017, Zeteo), kommentaren till 6 kap. 10 a §.

⁶³ Ds 2007:13, s. 3.

⁶⁴ Prop. 2008/09:149, s. 1.

⁶⁵ Prop. 2008/09:149, s. 18-20.

seras vid situationer som liknade grooming. Först och främst framförde regeringen att vuxnas kontakter med barn i sexuella syften kan delas upp i två kategorier. Den första kategorin avser, enligt regeringen, kontakter som tas för att kunna genomföra sexuella övergrepp online, alltså med hjälp av internet eller annan digital kommunikation. Den andra kategorin omfattar, enligt regeringens syn, sådana kontakter som tas för att kunna genomföra sexuella övergrepp vid en fysisk träff. När det gäller onlineövergreppen framförde regeringen vidare att det redan fanns en del lagstiftning som kunde tillämpas på övergreppen. Bland annat nämndes bestämmelsen om utnyttjande av barn för sexuell posering (6 kap. 8 § BrB). Vidare kunde den som har fått ett barn att utföra webbkamerasex till exempel dömas för sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 6 § BrB). De kontakter som togs för att möjliggöra ett sexuellt övergrepp vid en fysisk träff kunde enligt propositionen omfattas av bland annat våldtäkt mot barn (6 kap. 4 § BrB), sexuellt övergrepp mot barn (6 kap. 6 § BrB) eller sexuellt ofredande (6 kap. 10 § BrB). Därtill betonades i propositionen att de flesta sexualbrott var kriminaliserade även vid försök till gärningarna. Regeringen ansåg med anledning av detta att det gällande onlineövergreppen redan fanns ett fullgott skydd genom gällande lagstiftning. Med hänsyn till den tekniska utvecklingen ansåg regeringen däremot att det fanns behov av en utvidgad lagstiftning för de kontakter som kunde leda till att barn utsattes för sexuella övergrepp vid fysiska möten.⁶⁶

3.1.2 Syftet med kriminaliseringen

Enligt regeringen var kriminaliseringen av grooming motiverad eftersom det fanns ”behov av att vidta lagstiftningsåtgärder för att ytterligare förstärka skyddet för barn mot att utsättas för sexuella övergrepp vid fysiska sammanträffanden”⁶⁷. Regeringen menade dock att en kriminalisering inte skulle

⁶⁶ Prop. 2008/09:149, s. 16-19.

⁶⁷ Prop. 2008/09:149, s. 18.

förminska betydelsen av andra förebyggande åtgärder, kriminaliseringen var istället tänkt som komplement till övrigt arbete.⁶⁸

I lagförslaget betonade regeringen att sexuella övergrepp mot barn är väldigt allvarliga, att alla barn har rätt till kroppslig integritet och att sexuella övergrepp kan medföra både fysiska och psykiska men för barnen. Detta innebär, enligt regeringen, att lagstiftningen kring sexuella övergrepp mot barn regelbundet måste ses över för att garantera att den är ändamålsenlig och tillräcklig. I förarbeten angavs också att mörkertalet kunde antas vara stort kring hur många som utsätts för grooming. Det fanns dessutom, enligt regeringen, anledning att tro att ett stort antal barn någon gång har blivit kontaktade av en vuxen person i sexuella syften. Framförallt betonades vikten av att kunna ingripa på ett tidigt stadie.⁶⁹

I departementspromemorian framfördes att lagstiftningen har som syfte att, utöver att skydda barn mot sexuella övergrepp, fungera avskräckande och moralbildande hos förövarna. Förhoppningen, enligt justitiedepartementet, var också att kriminaliseringen av grooming skulle leda till en ökad medvetenhet, framförallt hos barnen och deras föräldrar. Med en ökad förståelse för vad brottet innebär kan fler brottsoffer anmäla och förhoppningsvis fler gärningspersoner dömas, hävdades i promemorian.⁷⁰

3.1.3 Lagstiftningen från 2009

Brottet *kontakt med barn i sexuellt syfte* infördes, i överensstämmelse med regeringens förslag, år 2009 i brottsbalkens 6 kap. 10 a § med följande lydelse:

Den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 4, 5, 6, 8 eller 10 §, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett

⁶⁸ Prop. 2008/09:149, s. 19-20.

⁶⁹ Prop. 2008/09:149, s. 22-23.

⁷⁰ Ds 2007:13, s. 16.

sådant sammanträffande kommer till stånd, döms för *kontakt med barn i sexuellt syfte* till böter eller fängelse i högst ett år.

Brottet är ett så kallat fullbordat sexualbrott men avser snarare förberedelser till sexuella övergrepp på ett barn. Bestämmelsen ämnar skydda barn under 15 år och den är dessutom teknikneutral. Det spelar alltså ingen roll om kontakten med barnet görs via internet eller i verkligheten.⁷¹ Det räcker att gärningspersonen är oaktsam i förhållande till barnets ålder för att ansvar ska inträda. Detta följer av bestämmelsen i 6 kap. 12 § BrB.⁷²

Nedan följer en genomgång av rekvisiten i 6 kap. 10 a § BrB, enligt 2009 års bestämmelse.

3.1.3.1 Syfte att begå en gärning

För straffansvar måste den vuxna kontakta barnet i syfte att begå en annan gärning för att bestämmelsen i 6 kap. 10 a § ska aktualiseras. Detta innebär att det ställs krav på ett överskjutande direkt uppsåt, eller ett överskjutande avsiktssuppsåt. Följande gärningar avses med bestämmelsen: våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering och sexuellt ofredande. Resultatet av ett överskjutande uppsåt är att ett brott anses fullbordat även om gärningarna, som nämndes ovan, inte skulle ha begåtts. Syftet med att stämma träff med barnet ska vara för handen vid överenskommelsen mellan barnet och den vuxna, det räcker inte att syftet uppkommer senare. Regeringen påpekade i propositionen att det finns vissa problem med att bevisa gärningspersonens syfte med överenskommelsen. Enligt förarbeten måste domstolen göra en helhetsbedömning där hänsyn bland annat bör tas till överenskommen mötesplats, vilken relation barnet och den vuxna har samt innehållet i tidigare konversationer mellan parterna. Enligt regeringen är det viktigt att påpeka

⁷¹ Berggren m.fl., Brottsbalken (10 november 2017, Zeteo), kommentaren till 6 kap. 10 a §.

⁷² Jareborg, 2015, s. 138.

att överskjutande uppsåt är ett krav för detta rekvisit men att det för ansvar i förhållande till andra rekvisit räcker med andra former av uppsåt.⁷³

3.1.3.2 Träffa överenskommelse om sammanträffande

Ytterligare ett rekvisit för grooming-bestämmelsen är att den vuxna och barnet kommer överens om en fysisk träff. Det är utan betydelse hur överenskommelsen sker. Bestämmelsen är dessutom, som nämnts tidigare, helt teknikneutral. Överenskommelsen kan alltså ske via internet eller telefon men den kan också göras utanför barnets skola eller liknande. Vem som tar initiativ till träffen eller hur många kontakter som föregått överenskommelsen är inte heller relevant. Det som menas med en överenskommelse är inte ett regelriktigt avtal utan en gemensam viljeinriktning. Att bestämma tid och plats för ett möte, på ett informellt sätt, är fullt tillräckligt för att en överenskommelse om sammanträffande ska föreligga, hävdades i propositionen.⁷⁴

3.1.3.3 Vidta åtgärd ägnad att främja sammanträffande

Utöver att stämma träff med barnet måste gärningspersonen göra något ytterligare, för att försöka få träffen att äga rum. Om gärningspersonen inte vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja sammanträffandet, alltså underlättar eller möjliggör, att mötet sker, rör det sig inte om ett fullbordat brott enligt 6 kap. 10 a § BrB. Exempel på åtgärder som, enligt förarbeten, avses är att köpa en tågbiljett eller boka hotell åt barnet. Det kan dessutom röra sig om att den vuxna genom övertalningar försöker få barnet att dyka upp på bestämd tid och plats. Kärnan i detta rekvisit är, enligt propositionen, att gärningspersonen genom ett konkret handlande visar att han eller hon står fast vid att gå vidare i processen, att faktiskt ses.⁷⁵

⁷³ Prop. 2008/09:149, s. 46; Berggren m.fl., Brottsbalken (10 november 2017, Zeteo), kommentaren till 6 kap. 10 a §; Jareborg, 2015, s. 138-139.

⁷⁴ Prop. 2008/09:149, s. 46; Berggren m.fl., Brottsbalken (10 november 2017, Zeteo), kommentaren till 6 kap. 10 a §; Jareborg, 2015, s. 138-139.

⁷⁵ Prop. 2008/09:149, s. 46-47; Berggren m.fl., Brottsbalken (10 november 2017, Zeteo), kommentaren till 6 kap. 10 a §; Jareborg, 2015, s. 138-139.

3.1.3.4 Ansvarsfrihet

Ansvarsfrihetsregeln som finns i 6 kap. 14 § BrB kan i vissa fall tillämpas när någon begått ett brott enligt 6 kap. 10 a § BrB. En typsituation som nämndes i förarbeten var att två jämnåriga ungdomar, en av dem precis över 15 år och en av dem precis under 15 år, har fått kontakt via internet och sedan kommer överens om att träffas för ömsesidigt och frivilligt sexuellt umgänge. Innebörden av ansvarsfrihetsregeln är att en gärningsperson som begått ett brott enligt exempelvis 6 kap. 10 § BrB går fri från ansvar eftersom ålderskillnaden var ringa mellan parterna.⁷⁶

3.2 Kritik och behov av en förändrad bestämmelse

Redan före införandet av grooming-bestämmelsen i svensk rätt framfördes åsikter huruvida kontakt med barn i sexuellt syfte skulle kriminaliseras och i sådana fall hur bestämmelsen skulle utformas. Regeringen var inte helt överens med det förslag som lämnades i promemorian om hur tidigt straffansvaret skulle inträda. Regeringen föreslog i slutändan att straffansvaret skulle inträda i ett senare skede än vad som var förslaget i promemorian.⁷⁷

Nedan följer en redogörelse över kritik som framförts om grooming-bestämmelsens införande. Först och främst presenteras ett antal remissvar till Ds 2007:13, alltså de åsikter som framfördes redan innan grooming infördes i svensk rätt. Därefter kommer Brå:s rapport från 2013 att redogöras för. Vidare introduceras de förslag på lagändringar som återfinns i Ds 2015:49, som en konsekvens av den kritik som grooming-bestämmelsen fått. Till sist redogörs för ett antal remissvar som skickats in med anledning av Ds 2015:49. Syftet med följande avsnitt är att belysa olika synpunkter kring grooming-bestämmelsens utformning samt att åskådliggöra vilka dis-

⁷⁶ Prop. 2008/09:149, s. 48.

⁷⁷ Prop. 2008/09:149, s. 22-24.

kussioner som framförts från det att grooming-bestämmelsen infördes 2009 fram till att ändringarna genomfördes 2018.

3.2.1 Remissvar – kriminalisering av grooming

Remissvaren som redogörs för nedan berör Ds 2007:13.

3.2.1.1 Advokatsamfundet

Advokatsamfundet anförde i sitt remissvar att promemorians förslag inte borde användas för att kriminalisera vuxnas kontakter med barn i sexuella syften. Samfundet hävdade att förslaget visserligen var bra i grunden, med hänsyn till barn och ungdomars starka skyddsintresse och behovet av brottsförebyggande åtgärder, men att principiella skäl talade mot förslaget. Med detta menade Advokatsamfundet att förslaget inte stämde överens med svensk rättstradition eftersom kriminaliseringen avsåg ett agerande som inte med säkerhet skulle leda till ett brott. Dessutom framförde Advokatsamfundet att ett genomförande av promemorians förslag skulle innebära tillämpningsproblem, inte minst gällande att bevisa en misstänkt gärningspersons uppsåt. Till sist kritiserade Advokatsamfundet dessutom förslagets effektivitet. Enligt samfundet var det troligt att förslaget inte skulle få den effekt som hävdades i promemorian.⁷⁸

3.2.1.2 Riksförbundet för sexuell upplysning

RFSU kritiserade också promemorians förslag på ett antal punkter. Framförallt gällde kritiken lagförslagets tydlighet och förväntade effekter. Riksförbundet betonade att den lagstiftning som redan fanns var bra, däremot uppmuntrade förbundet att åtgärder vidtogs för att förebygga och förhindra sexualbrott mot barn. RFSU ansåg att promemorian innehöll information som inte var tillräckligt underbyggd. RFSU menade vidare att det fanns flera frågor som inte besvarades, på ett för RFSU, betryggande sätt. Bland annat nämndes i remissvaret att kunskapen kring grooming borde öka innan

⁷⁸ Remissvar, Advokatsamfundet, 2007-09-07.

lagstiftningen införs. Det kunde dessutom, enligt RFSU, leda till rättsosäkerhet att kriminalisera ett syfte på det sätt som föreslogs i promemorian. Beviskraven var enligt RFSU vaga och konsekvenserna av lagstiftningen var oklara och kanske till och med negativa. RFSU ansåg därför inte att den föreslagna straffbestämmelsen borde införas och betonade att en viktig del i det förebyggande arbetet var att utbilda barn och ungdomar i sexualkunskap samt att behandla personer som kunde tänkas begå sexualbrott.⁷⁹

3.2.1.3 Helsingborgs tingsrätt

Exakt vid vilken tidpunkt straffansvaret skulle inträda var en omdiskuterad fråga inför kriminaliseringen av grooming. I promemorian hävdades att straffansvaret borde inträda redan på kontaktstadiet eftersom ett senarelagd straffansvar inte ansågs medföra några avsevärda positiva effekter.⁸⁰ Ett flertal remissinstanser ifrågasatte att lägga straffansvaret så pass tidigt.⁸¹ Helsingborgs tingsrätt anförde bland annat att promemorians förslag riskerade att leda till få fällande domar på grund av svårigheterna i att bevisa att en vuxen person kontaktat ett barn just i syftet att begå ett sexualbrott enligt 6 kap. BrB. Tingsrätten ansåg dessutom att förslaget troligen skulle leda till ett stort antal anmälningar samt förundersökningar men få åtal. Den avhållande effekten bedömdes dessutom, enligt tingsrätten, inte bli särskilt stor eftersom risken att upptäckas och dömas för brottet bedömdes vara liten.⁸²

3.2.1.4 Regeringens bemötande av remissvaren

Regeringen höll till viss del med i remissinstansernas kritik mot promemorians förslag och framförde att en vuxen som kontaktar ett barn inte nödvändigtvis gör det i sexuella syften, även om så sker i vissa fall. Det kan, enligt vad som framfördes i propositionen, vara svårt att bedöma den misstänktes avsikter och syfte med kontakten på ett tidigt stadie, det innebär att det också kan vara svårt att förstå, för den som utsätts för kontakten, att det rör

⁷⁹ Remissvar, RFSU, 2007-09-18.

⁸⁰ Ds 2007:13, s. 15-16.

⁸¹ Prop. 2008/09:149, s. 22.

⁸² Remissvar, Helsingborgs tingsrätt, 2007-09-07.

sig om ett brottsligt förfarande. Av bland annat dessa anledningar menade regeringen att straffansvaret måste läggas i ett senare skede, än vad som föreslagits i promemorian. Regeringen föreslog således att straffansvaret skulle inträda först när gärningspersonen, efter att ha kommit överens med barnet om en fysisk träff, gör något ytterligare som bekräftar att han eller hon fortfarande vill träffa barnet och därmed agerar på ett sätt som syftar till att mötet ska komma till stånd.⁸³

3.2.2 Brå:s rapport 2013:14

I Brå:s rapport från 2013, vilken syftade till att utreda grooming-bestämmelsens praktiska tillämpning, framställdes en del kritik gentemot grooming-bestämmelsen så som den utformades 2009.⁸⁴ Bland annat skrev Brå i rapporten att ”ett centralt resultat av Brå:s studie är att bestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte i dagsläget inte fungerar som ett sätt att lagföra personer som tar kontakt med barn för sexuella ändamål”⁸⁵.

Enligt Brå:s utredning leder få anmälda kontakter till åtal. Brå skrev i sin rapport att 617 brott hade anmälts som kontakt med barn i sexuellt syfte mellan den 1 juli 2009 och slutet av december 2012. Av dessa hade endast 5 fall lett till lagföring.⁸⁶ Vidare hade endast 10 % av de kontakter som polisen registrerat som kontakt med barn i sexuellt syfte lett till åtal.⁸⁷ Som förklaring till att få anmälningar leder till åtal hävdade Brå att rekvisiten för kontaktbrottet i många fall inte uppfylls. Att rekvisiten inte uppfylls berodde i sin tur ofta på att brottet inte anmälts i ”rätt tid”, enligt Brå. Många anmälningar har kommit in till polisen antingen för tidigt eller för sent i händelseförloppet.⁸⁸

⁸³ Prop. 2008/09:149, s. 22-25.

⁸⁴ Brå, rapport 2013:14, s. 22-25.

⁸⁵ Brå, rapport 2013:14, s. 26.

⁸⁶ Brå, rapport 2013:14, s. 57.

⁸⁷ Brå, rapport 2013:14, s. 22.

⁸⁸ Brå, rapport 2013:14, s. 22-24.

Brå framhöll dessutom i rapporten att ytterligare en bidragande faktor till att åtal sällan väcks för kontaktbrottet var utredningssvårigheter. Brå hävdade att utredningssvårigheterna bland annat bestod i problem med att identifiera en misstänkt gärningsperson och att begära samt få tillgång till IP-uppgifter, särskilt från utländska företag. Sedan 2012 har dock lagändringar skett, bland annat kring elektronisk kommunikation, vilket, enligt Brå, troligtvis innebär att det är enklare för polisen att få fram både IP-loggar och abonnentuppgifter. Ytterligare ett problem i förhållande till utredningen, menade Brå, var att polisen har svårt att få fram användbara uppgifter från målsäganden om hur händelseförloppet har gått till. Det kan handla om att målsäganden inte minns eller inte vill berätta om vad som har hänt. I vissa fall var det, enligt Brå:s slutsatser, vårdnadshavaren som satte stopp för barnet eller anmälaren att medverka i utredningen. Genom rapporten framkom också att polis och åklagare har relativt dålig kunskap kring IT-relaterade brott. Det saknas kunskap om hur barn och unga använder internet i dagens samhälle och dessutom saknas kunskap kring vilken typ av teknisk bevisning som kan tas fram. De poliser som intervjuades i Brå:s rapport förklarade dessutom att de IT-forensiska undersökningarna tar väldigt lång tid. Polisen behöver mer resurser och fler personal för att kunna undersöka exempelvis datorer på ett skyndsamt och effektivt sätt, hävdade de poliser som intervjuades av Brå.⁸⁹

Annan kritik som Brå framförde var att kontaktbestämmelsen inte har någon stor betydelse i tingsrätternas hantering av de anmälda kontakterna. Den vanligaste brottsrubriceringen bland de anmälningar som Brå har studerat är sexuellt ofredande. Brottsrubriceringen kontakt med barn i sexuellt syfte ogillas relativt ofta och det beror inte på att kontaktbrottet inte anses vara styrkt. Orsaken är snarare att gärningspersonen döms för ett allvarligare brott, menade Brå.⁹⁰

⁸⁹ Brå, rapport 2013:14, s. 62-73.

⁹⁰ Brå, rapport 2013:14, s. 73.

3.2.3 Kritik i Ds 2015:49

Den 17 juni 2014 fattades beslut om att straffbestämmelsen i 6 kap. 10 a § BrB skulle ses över. I uppdraget som Justitiedepartementet fick ingick att utreda huruvida straffansvaret var lämpligt utformat och om det skulle utvidgas eller ändras på något sätt. Utredningen skulle också innefatta en bedömning kring straffskalan och brottsrubriceringen. Departementets utredning finns i Ds 2015:49, vilken innehåller förslag på vissa ändringar av straffbestämmelsen *kontakt med barn i sexuellt syfte*.⁹¹

Av utredningen i Ds 2015:49 framkom att grooming-bestämmelsen, sedan införandet år 2009, i huvudsak har tillämpats och använts i enlighet med bestämmelsens syfte. Däremot hävdades i departementspromemorian att bestämmelsens konstruktion är komplicerad, vilket i kombination med straffskalans utformning, enligt utredningen, bidrar till att bestämmelsen i praktiken inte används på ett effektivt sätt. Det finns nämligen, enligt utredningen, en begränsad möjlighet att ingripa före ett sexualbrott har begåtts och därmed förhindra att planerade sexuella övergrepp genomförs. Endast ett fåtal anmälningar uppfyller samtliga rekvisit för kontaktbrottet och görs dessutom innan ett sexuellt övergrepp har skett, enligt departementspromemorian. Från den 1 juli 2009 till den 31 maj 2015 dömdes 16 personer för kontakt med barn i sexuellt syfte, i promemorian poängterades att totalt 31 åtal väcktes under samma period. En slutsats som framfördes i promemorian var att bestämmelsen i 6 kap. 10 a § BrB inte var effektiv i förhållande till dess syfte. Tanken med lagstiftningen var, enligt vad som angavs i promemorian, att en kriminalisering skulle bidra till att vuxna människor avhåller sig från att kontakta barn i sexuella syften. Effekten förväntades uppnås eftersom den som kontaktar ett barn riskerade att straffas för sitt beteende. Kriminaliseringen skulle också fylla ett preventivt syfte, genom att möjliggöra tidiga straffrättsliga ingripanden, redan vid de inledande kontakterna. Till stor del beror bestämmelsens ineffektivitet, enligt promemorians undersökning, på de bevisproblem som finns i förhållande till bestämmelsen. I

⁹¹ Förord till Ds 2015:49.

promemorian hävdades till exempel att det är svårt att bevisa att en misstänkt gärningsperson haft ett överskjutande uppsåt.⁹²

3.2.3.1 Förslag på ändringar i grooming-bestämmelsen

Som nämdes i avsnittet ovan framfördes i departementspromemorian att grooming-lagstiftningen från 2009 kantades av ett antal problem. I följande avsnitt kommer de förslag på ändringar som förslogs i promemorian att presenteras.

I departementspromemorian framkom att ett antal åklagare som bidragit till utredningen ansåg att straffansvaret bör inträda tidigare än vad som var fallet enligt 2009 års bestämmelse. Justitiedepartementet skrev dock i promemorian att det inte med säkerhet skulle leda till fler fällande domar om straffansvaret utvidgas och tidigareläggs. Ett förslag som därför lämnades i promemorian var att övriga straffbestämmelser i 6 kap. BrB som gäller sexualbrott mot barn bör användas i större utsträckning än vad som hittills hade gjorts. I promemorian angavs dessutom att både straffskalan och brottsrubriceringen behövde förändras. Enligt justitiedepartementet skulle straffmaximum ändras från ett års till två års fängelse. Den nya brottsrubriceringen föreslogs i promemorian bli *åtgärd för att möta ett barn i sexuellt syfte*. Gällande det eventuella utvidgade straffansvaret framkom i promemorian att det visserligen kan leda till att det straffrättsliga skyddet för barn förstärks men att ett tidigarelagt straffansvar också kunde innebära vissa problem. Bland annat hävdades i promemorian att kraven på rättssäkerhet och effektivitet inte kan upprätthållas om straffansvaret utvidgas. I Ds 2015:49 anfördes därför att det inte fanns tillräckligt starka straffrättsliga skäl att ändra bestämmelsen gällande straffansvaret. För att en utvidgning av straffansvaret skulle vara motiverat krävs det, enligt vad som anfördes i promemorian, bland annat att lagändringen innebär ”ett effektivt medel för att motverka det icke önskade beteendet”⁹³. Att beteendet effektivt kan motverkas innefattar exempelvis att det både kan upptäckas och lagföras. Trots justitiede-

⁹² Ds 2015:49, s. 7-9.

⁹³ Ds 2015:49, s. 102.

partementets negativa inställning till ett utvidgat straffansvar lämnades i promemorian förslag på hur en lagändring skulle kunna se ut om en utvidgning skulle bli aktuell. Justitiedepartementet föreslog att straffansvaret i sådana fall skulle inträda när gärningspersonen föreslår ett sammanträffande med barnet eller träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande.⁹⁴

Till sist bör också nämnas att justitiedepartementet i promemorian lämnade förslag på att rekvisitet ”främjande åtgärd” borde tas bort vid en lagändring. Anledningen var att rekvisitet begränsade möjligheten att ingripa mot den vuxnas beteende på ett tidigt stadie samt på grund av svårigheter att bevisa att en främjande åtgärd har vidtagits av den misstänkta gärningspersonen.⁹⁵

Sammanfattningsvis lämnades följande förslag i Ds 2015:49: övriga straffbestämmelser i 6 kap. BrB bör användas i större utsträckning, straffmaximum ska höjas, brottsbeteckningen ska ändras, rekvisitet ”främjande åtgärd” ska tas bort och tidpunkten för straffansvaret bör, med tanke på de förmodade negativa konsekvenserna, bestå.

3.2.3.2 Remissvar – förslag på ändringar i groomingbestämmelsen

I detta avsnitt presenteras ett antal synpunkter som framkommit i remissvar gällande de förslag på lagändringar som framfördes i Ds 2015:49.

Barnombudsmannen och ECPAT har med anledning av förslagen i Ds 2015:49 skrivit remissvar, som i vissa delar liknar varandra. För det första höll de nämnda remissinstanserna med utredningens förslag kring att ta bort rekvisitet ”främjande åtgärd”. Borttagandet förväntades, enligt Barnombudsmannen och ECPAT, möjliggöra tidigare ingripanden och därmed skydda barn från sexuella övergrepp i större utsträckning. För det andra ansåg både Barnombudsmannen och ECPAT, i enlighet med departementets

⁹⁴ Ds 2015:49, s. 89-113.

⁹⁵ Ds 2015:49, s. 113-114.

förslag, att det för straffansvar bör räcka att gärningspersonen föreslår ett sammanträffande med ett barn, alternativt kommer överens med barnet om ett sammanträffande.⁹⁶

Både Barnombudsmannen och ECPAT var positiva till ökningen av straffmaximum samt ändringen av brottsbeteckningen. Dock anförde dessa remissinstanser att brottsbeteckningen borde vara ”kontakt för att möta ett barn i sexuellt syfte”. Denna beteckning skulle, enligt ECPAT och Barnombudsmannen, på bättre sätt beskriva vilket beteende bestämmelsen syftar till att kriminalisera om rekvisitet främjande åtgärd togs bort.⁹⁷

Viss kritik framfördes också i remissvaren från Barnombudsmannen och ECPAT. Bland annat angav ECPAT att förslaget saknade ett tydligt barnrättsperspektiv. ECPAT ansåg att en brist med förslaget var att det saknade en förankring hos barnen, alltså hos dem som berörs av lagstiftningen. Även Barnombudsmannen betonade barnens intresse i sitt remissvar. Enligt Barnombudsmannen måste barns berättelser om sexuella övergrepp tas på allvar eftersom barnen annars kan ta ännu större skada av vad som hänt. Enligt både Barnombudsmannen och ECPAT är barnens behov av skydd särskilt starkt när det gäller grooming. Detta betyder att, även om rättssäkerhet och effektivitet måste beaktas och upprätthållas vid en lagändring, bör barnens skyddsvärde väga tyngre, åtminstone enligt Barnombudsmannen och ECPAT. Enligt remissinstanserna var det därför med hänsyn till barnens skyddsvärde motiverat att ändra groomingbestämmelsen. Detta är också, enligt Barnombudsmannen, i linje med Sveriges åtaganden enligt Barnkonventionen.⁹⁸

En synpunkt, som ECPAT anförde, gällde begreppet ”gemensam viljeriktning” som anges i förarbeten till 6 kap. 10 a § BrB. ECPAT betonade att formuleringen behöver göras om eftersom barn, i enlighet med barnrättsperspektivet, inte ska kunna samtycka till sexuella övergrepp. Det ska därför

⁹⁶ Remissvar, Barnombudsmannen, 2016-02-15; remissvar, ECPAT, 2016-02-15.

⁹⁷ Remissvar, Barnombudsmannen, 2016-02-15; remissvar, ECPAT, 2016-02-15.

⁹⁸ Remissvar, Barnombudsmannen, 2016-02-15; remissvar, ECPAT, 2016-02-15.

inte heller, enligt ECPAT, spela någon roll huruvida barnet vill träffa den vuxna. Möjligheten att döma en misstänkt gärningsperson ska inte påverkas av barnets vilja vid överenskommelsen om att träffas.⁹⁹

Brå, som också lämnat in ett remissvar, ansåg däremot inte att straffansvaret borde utvidgas. Brå:s slutsatser stämmer överens med vad utredningen i Ds 2015:49 också konstaterade, nämligen att det inte var säkert att ett tidigare-lagt straffansvar skulle innebära fler åtal och lagföringar. Brå hänvisade till att det i Ds 2015:49 framkommer, att förmodade straffrättsliga konsekvenser av en lagändring talar emot att lagändringen bör göras. Brå ansåg däremot att en ändring av brottsrubriceringen var önskvärd för att på ett bättre sätt anpassa beteckningen utifrån bestämmelsens syfte. Till sist kan nämnas att Brå också ställde sig bakom en höjning av straffmaximum.¹⁰⁰

3.3 Sammanfattning av kritiken

Innan grooming-bestämmelsen infördes år 2009 ifrågasatte ett antal remissinstanser bestämmelsens utformning. Advokatsamfundet hävdade att det fanns principiella skäl mot att införa grooming-bestämmelsen eftersom den inte stämde överens med svensk rättstradition. Samfundet menade dessutom att bestämmelsens utformning skulle innebära svårigheter i den praktiska tillämpningen samt att bestämmelsen inte kunde förväntas bli effektiv.¹⁰¹ RFSU var också kritisk till införandet av grooming-bestämmelsen och argumenterade framförallt för att det fanns brister i bestämmelsens tydlighet och effektivitet. Vidare menade RFSU att det krävdes mer kunskap om brottet grooming innan kriminaliseringen kunde genomföras. RFSU hävdade att bestämmelsens utformning, så som den föreslogs bli i promemorian, riskerade att leda till rättsosäkerhet.¹⁰² Helsingborgs tingsrätt var också kritisk till promemorians förslag. Tingsrätten menade bland annat att kriminaliseringen

⁹⁹ Remissvar, Barnombudsmannen, 2016-02-15; remissvar, ECPAT, 2016-02-15.

¹⁰⁰ Remissvar, Brå, 2016-02-15.

¹⁰¹ Se avsnitt 3.2.1.1.

¹⁰² Se avsnitt 3.2.1.2.

skulle leda till få fällande domar, framförallt på grund av svårigheterna i att bevisa ett sexuellt syfte med kontakten som den vuxna personen initierar.¹⁰³

I rapporten från 2013 hävdade Brå att grooming-bestämmelsen inte fungerade på det sätt som lagstiftaren förväntade sig vid införandet år 2009. Brå menade att få anmälningar ledde till åtal. Detta berodde, enligt Brå, särskilt på att rekvisiten i bestämmelsen inte uppfylldes samt ett antal utrednings-svårigheter. Brå påstod dessutom att det fanns en liten kunskap om grooming hos ansvariga myndigheter.¹⁰⁴ I departementspromemorian, Ds 2015:49, betonade justitiedepartementet att grooming-bestämmelsen från 2009 var komplicerat utformad samt att den var ineffektiv. Särskilt betonades i promemorian att grooming-bestämmelsen var kantad av bevisproble-¹⁰⁵

Den kritik som sammanfattats ovan tog justitiedepartementet och regeringen med sig när de i departementspromemorian (Ds 2015:49) respektive i propositionen (prop. 2016/17:214) föreslog ett antal förändringar i grooming-bestämmelsen.¹⁰⁶ Det fanns dock remissinstanser som var kritiska även till dessa förslag. Bland annat hävdade Barnombudsmannen och ECPAT att det fanns en avsaknad av ett barnrättsperspektiv i förarbetena. Barnombudsmannen och ECPAT framhöll särskilt att det i lagstiftning som finns till för barn måste finnas en förankring hos barnen. Barnens intresse måste väga tyngre än både rättssäkerhet och effektivitet, hävdade Barnombudsmannen och ECPAT i sina remissvar.¹⁰⁷

Förändringarna, i 6 kap. 10 a § BrB, som sedermera infördes i januari 2018 redogörs för i följande avsnitt.

¹⁰³ Se avsnitt 3.2.1.3.

¹⁰⁴ Se avsnitt 3.2.2.

¹⁰⁵ Se avsnitt 3.2.3.

¹⁰⁶ Se avsnitt 3.2.3.1 och 3.4.

¹⁰⁷ Se avsnitt 3.2.3.2.

3.4 Lagstiftningen efter 1 januari 2018

Sedan den 1 januari 2018 har bestämmelsen i 6 kap. 10 a § BrB följande lydelse:

Den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 4, 5, 6, 8 eller 10 §, föreslår en träff eller stämmer träff med barnet, döms för *kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte* till böter eller fängelse i högst två år.

Regeringen hävdade att det fanns anledning att göra ett flertal ändringar i grooming-bestämmelsen. Dels ansåg regeringen att tidpunkten för straffansvarets inträde skulle ändras. Dels hävdade regeringen att både brottsbe-teckningen och straffskalan skulle modifieras. Den största anledningen till att dessa förändringar i bestämmelsen ansågs motiverade var, enligt rege-ringen, barnens behov av skydd och samhällets intresse av att skydda barnen mot sexuella övergrepp och dessutom värna deras hälsa. Trots invändningar från ett antal remissinstanser kring en utvidgad kriminalisering menade re-geringen att bestämmelsen i större utsträckning skulle fungera för att för-hindra att barn utsätts för sexuella övergrepp om bestämmelsen ändrades. Lagändringen skulle också, enligt regeringen, innebära att fler gärningsper-soner kunde lagföras. Sammanfattningsvis kan sägas att regeringen gjorde bedömningen att barnens skyddsintresse skulle väga tyngre än de skäl som talade emot en förändring av grooming-bestämmelsen.¹⁰⁸

Nedan följer en beskrivning, med utgångspunkt i bedömningen som gjordes i prop. 2016/17:214, av de förändringar som genomfördes i 6 kap. 10 a § BrB den 1 januari 2018. Dessutom framförs ett antal remissvar som lämnats in med anledning av prop. 2016/17:214.

3.4.1 Ett utvidgat straffansvar

Gällande straffansvaret föreslogs i propositionen år 2016 framförallt två förändringar. Det första regeringen föreslog var att rekvisitet ”främjande

¹⁰⁸ Prop. 2016/17:214, s. 8-9.

åtgärd” skulle tas bort. Den andra förändringen var att straffansvaret skulle inträda när en gärningsperson föreslår en träff eller stämmer träff med ett barn. I propositionen angavs att straffansvaret borde tidigareläggas eftersom det, så fort en vuxen föreslagit en träff med ett barn, fanns en risk för att barnet skulle utsättas för sexuella övergrepp. Ett straffansvar på ett tidigt stadie kunde, enligt propositionen, förhindra att fysiska möten sker och dessutom öka möjligheten att lagföra gärningspersonerna.¹⁰⁹

Ett antal remissinstanser, bland annat Malmö tingsrätt och Solna tingsrätt, ansåg att straffansvaret inte borde förändras eftersom det riskerade att medföra bevisproblem och negativa konsekvenser för bestämmelsens effektivitet.¹¹⁰ Regeringen höll med om att bestämmelsens effektivitet var viktig att beakta och förstod remissinstansernas oro. Däremot gjorde regeringen bedömningen att ett tidigare straffansvar inte skulle innebära att effektiviteten försämrades, inte heller bedömdes rättssäkerheten i rättstillämpningen minska. Enligt regeringen hade tidpunkten för straffansvaret inte så stor betydelse med tanke på att majoriteten av de kontakter som tas mellan vuxna och barn innehåller ett uppenbart sexuellt innehåll. Den brottsliga avsikten kommer alltså, åtminstone enligt regeringen, vara möjlig att bevisa oavsett var tidpunkten för straffansvaret hamnar. En fördel med ett tidigarelagt straffansvar som framhölls i propositionen var att gärningspersoner inte i samma utsträckning kommer kunna ändra sig och avbryta redan planerade sexuella övergrepp och på detta sätt undvika att lagföras. Ett resultat av detta kommer, enligt propositionens bedömning, vara att skyddet för barn att inte utsättas för sexuella övergrepp ytterligare kommer stärkas. Ytterligare något som regeringen framförde i propositionen var att kontaktbestämmelsen, enligt regeringens uppfattning, inte bara omfattar sådana kontakter som tas för att möjliggöra en fysisk träff, utan även möten som sker via elektroniska hjälpmedel. Regeringen framhöll att kontakter som syftar

¹⁰⁹ Prop. 2016/17:214, s. 11.

¹¹⁰ Remissvar, Malmö tingsrätt, 2016-01-20; remissvar, Solna tingsrätt 2016-02-15; prop. 2016/17:214, s. 12.

till sexuella övergrepp ska bedömas på samma oavsett om övergreppen sker fysiskt eller online.¹¹¹

3.4.2 En ny brottsbeteckning

I och med lagändringen den 1 januari 2018 fick bestämmelsen i 6 kap. 10 a § BrB en ny brottsbeteckning. Numera rubriceras brottet *kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte*. Det förslag som lämnades i promemorian var dock att brottet skulle betecknas *åtgärd för att möta ett barn i sexuellt syfte*. Regeringen motiverade sitt förslag med att en brottsbeteckning måste beskriva den aktuella bestämmelsens användningsområde på ett så bra sätt som möjligt. Det måste vara tydligt vilka gärningar bestämmelsen avser att kriminalisera. Det är utöver detta, enligt vad som anfördes i propositionen, viktigt att bestämmelsen är lätt att förstå och använda för att förhindra att parallella brottsbeteckningar dyker upp. Regeringen konstaterade att det i slutändan är tydligheten som är viktigast. Detta eftersom bestämmelsens effektivitet till stor del beror på brottsbeteckningens förmåga att beskriva brottets tillämpningsområde. Promemorians förslag hade, enligt regeringen, vissa fördelar men beteckningen gav inte en tillräckligt klar bild över vilka gärningar bestämmelsen har som syfte att komma åt. Regeringen menade att deras förslag, inte minst med tanke på att rekvisitet främjande åtgärd togs bort genom lagändringarna, var bättre och tydligare.¹¹² Ett antal remissinstanser, bland annat Barnombudsmannen och ECPAT, föreslog att brottsbeteckningen skulle vara *kontakt för att möta ett barn i sexuellt syfte*.¹¹³

3.4.3 En skärpt straffskala

Maximistrafvet har sedan den 1 januari 2018 höjts från 1 års till 2 års fängelse. Detta var något som regeringen och justitiedepartementet var överens om när lagändringen diskuterades. Som skäl för att höja straffskalan för

¹¹¹ Prop. 2016/17:214, s. 12-14.

¹¹² Prop. 2016/17:214, s. 14-15.

¹¹³ Prop. 2016/17:214, s. 15; remissvar, Barnombudsmannen, 2016-02-15; remissvar, ECPAT, 2016-02-15.

kontaktbrottet anförde regeringen bland annat att det krävs en bred straffskala för att kunna ta hänsyn till samtliga möjliga situationer som kan uppkomma i och med att ett barn blir kontaktad av en vuxen i sexuella syften. De gärningar som omfattas av kontaktbestämmelsen kan vara av väldigt olika slag och med olika grader av allvarlighet. För att bättre kunna tillgodose både allvarliga och mindre allvarliga händelser ansåg regeringen därför att ett straffmaximum på två års fängelse var lämpligt, även i förhållande till andra sexualbrott. De flesta remissinstanser var av samma åsikt men bland annat angav Norrköpings tingsrätt och Örebro universitet att straffskalan inte borde höjas. Som argument anförde Örebro universitet att förberedande handlingar inte bör ha samma straffskala som ett fullbordat brott. Norrköpings tingsrätt ansåg att det varken var ändamålsenligt eller tydligt att ha en så pass hög straffskala för ett brott som i praktiken innebär att brottsoffret ännu inte råkat illa ut. Regeringen höll inte med dessa remissinstanser och betonade att en höjning av straffskalan inte var tänkt att användas som en generell straffskärpning. Att straffskalan borde höjas berodde, enligt regeringen, på att det ger domstolarna möjlighet att bedöma de mest allvarliga brotten högre än vad som var möjligt enligt tidigare lagstiftning.¹¹⁴

3.5 Sammanfattning och kommentarer

År 2009 infördes bestämmelsen *kontakt med barn i sexuellt syfte*, även kallat grooming, i svensk rätt. Syftet var att utöka skyddet för barn mot att utsättas för sexuella övergrepp vid fysiska sammanträffanden.¹¹⁵ För att dömas för grooming krävdes, enligt 2009 års laglydelse, att den vuxna kontaktat ett barn i syfte att begå ett sexualbrott, att barnet och den vuxna träffat en överenskommelse om att ses samt att den vuxna vidtagit en åtgärd ägnad att främja att sammanträffandet skall äga rum.¹¹⁶

¹¹⁴ Prop. 2016/17:214, s. 15-16.

¹¹⁵ Se avsnitt 3.1 och 3.1.2.

¹¹⁶ Se avsnitt 3.1.3.

Grooming-bestämmelsen har sedan införandet fått en del kritik. Innan kriminaliseringen år 2009 ifrågasatte ett flertal remissinstanser bland annat hur den praktiska tillämpningen av bestämmelsen skulle bli.¹¹⁷ Brå kritiserade också grooming-bestämmelsen hårt i sin rapport från 2013, bland annat framförde Brå att få anmälningar av kontaktbrott leder till åtal. Dessutom menade Brå att kunskapen kring IT-brott var låg hos brottsbekämpande myndigheter.¹¹⁸ Enligt justitiedepartementet användes grooming-bestämmelsen inte på ett effektivt sätt. Detta berodde enligt departementet, exempelvis på bevissvårigheter i förhållande till den tilltalades syfte med att inleda en kontakt med ett barn.¹¹⁹ Som ett resultat av kritiken infördes 2018 ett antal lagändringar i 6 kap. 10 a § BrB. En förändring var att straffansvaret utvidgades, alltså tidigarelades. Enligt regeringen skulle detta innebära att fler kan lagföras för kontaktbrottet på ett tidigare stadie. Dessutom anförde regeringen att ett tidigare straffansvar kunde innebära att skyddet för barn ytterligare förstärks. Trots vissa remissinstansers oro hävdades i propositionen att lagändringarna inte skulle medföra att effektiviteten försämras eller att rättssäkerheten minskar.¹²⁰

¹¹⁷ Se avsnitt 3.2.1.

¹¹⁸ Se avsnitt 3.2.2.

¹¹⁹ Se avsnitt 3.2.3.

¹²⁰ Se avsnitt 3.4.

4 Sexuell grooming i Storbritannien

4.1 Bakgrund till kriminaliseringen

Den 1 maj 2004 infördes the Sexual Offences Act 2003. Införandet innebar att en del oreglerade situationer från lagstiftningen i SOA 1956 kriminaliserades, däribland grooming. Syftet med SOA 2003 var att införa gemensamma definitioner för sexuella övergrepp för att på ett bättre sätt kunna skydda sårbara individer från exploatering och sexuella övergrepp.¹²¹ Redan innan grooming-bestämmelsen infördes i brittisk rätt erkändes och uppmärksammades dock skadorna av grooming av rättsväsendet. För att ge ett exempel så tog domstolen i *Re Attorney General's Reference (No 41 of 2000)* hänsyn till grooming i påföljdsbedömningen och höjde straffet för gärningspersonen eftersom han hade utsatt ett sårbart barn för grooming.¹²²

4.2 Gällande rätt

Bestämmelsen om sexuell grooming i brittisk rätt finns i SOA 2003 sektion 15(1). I detta avsnitt kommer bestämmelsens innebörd att redogöras för.

Först kan nämnas att det i lagtexten inte finns någon definition av sexuell grooming. Istället får vägledning sökas i de så kallades ”explanatory notes” som framarbetas av regeringen.¹²³ Bestämmelsen är tänkt att täcka samtliga situationer där en vuxen, över 18 år, vilken kallas A i lagtexten, skapar kontakt med ett barn, vilken kallas B i lagtexten. B ska vara under 16 år för att sektion 15(1) ska kunna tillämpas. Kontakten mellan den vuxna och barnet kan ske genom att de båda träffas, pratar i telefon eller kommunicerar via

¹²¹ Martellozzo, s. 72.

¹²² Ost, s. 70.

¹²³ Ost, s. 72.

internet. För att det ska röra sig om sexuell grooming krävs dessutom att den vuxna vinner barnets förtroende genom groomingprocessen så att den vuxna kan ordna ett möte med barnet för att begå vad som i lagtexten beskrivs som ett ”relevant offence”, alltså ett ”relevant brott” mot barnet. Ett relevant brott är enligt sektion 15(1)(b) samtliga brott under del 1 i SOA 2003 samt sexualbrotten mot barn inklusive sexualbrotten mot barn under 13 år.¹²⁴

Beteendet och kontakterna före mötet kan ha sexuella inslag, exempelvis genom att den vuxna pratar med barnet om vilka sexuella handlingar som ska genomföras vid mötet eller att den vuxna skickar pornografiska bilder till barnet. Det är däremot inget krav att de föregående kontakterna har haft sexuella inslag. Det kan lika väl röra sig om en kontakt som består i att den vuxna hjälper barnet med andra saker, som att lära barnet att simma. Straffansvaret inträder när, till följd av tidigare kommunikation, den vuxna träffar barnet eller åker för att träffa barnet med avsikten att begå ett relevant brott mot barnet. Det är alltså först vid denna situation som brottet grooming begås. För att en person ska kunna dömas för sexuell grooming krävs det dock inte att det sexuella brottet gentemot barnet, alltså ”relevant offence”, har begåtts. Att den vuxna har intentionen att begå ett brott mot barnet kan bevisas genom konversationer som den vuxna och barnet har haft före de träffades eller genom andra omständigheter, vilket till exempel kan vara att den vuxna kommer till mötet med kondomer. Det spelar ingen roll var i världen den vuxna har kommunicerat eller träffat barnet, vilket innebär att bestämmelsen även täcker situationer då den vuxna inleder kontakterna med ett barn, exempelvis ringer eller mailar, från ett annat land. Däremot måste resan mot att ses eller själva mötet, där gärningspersonen har avsikten att begå ett sexualbrott mot barnet, äga rum i England, Wales eller Nordirland.¹²⁵ Maxstraffet för sexuell grooming är 10 års fängelse.¹²⁶

¹²⁴ The National Archives, *explanatory notes*, SOA 2003, sektion 15(1), besökt 2018-03-29.

¹²⁵ The National Archives, *explanatory notes*, SOA 2003, sektion 15(1), besökt 2018-03-29; Ward & Rool, s. 421-436.

¹²⁶ Ost, s. 71.

4.3 Kritik mot lagstiftningen

Framförallt har kritiken gentemot grooming-bestämmelsen gällt den praktiska tillämpningen. Bland annat uttryckte poliser sin oro för att grooming-bestämmelsen inte alls skulle fungera i praktiken. Särskilt ansågs det vara problematiskt i sådana fall där gärningspersonen inte tidigare hade dömts för sexualbrott mot barn. Det finns dem som menar att den kritik som framfördes redan före införandet av SOA 2003 var befogad.¹²⁷

Annan kritik som har framförts gäller att bestämmelsens tillämpningsområde är för brett. Av denna anledning har Civil Rights Campaign Group¹²⁸ uttryckt en oro över att människor inte kommer våga intervensera och prata med barn i samma utsträckning eftersom denna välmening kan misstolkas för att vara skadlig för barnen.¹²⁹

Enligt Martellozzo är det problematiskt att sektion 15 inte kriminaliserar grooming-processen i sig. Martellozzo hävdar att detta innebär att syftet med kriminaliseringen inte uppnås. För att visa detta ger Martellozzo ett exempel där en vuxen individ misslyckas med första försöket att träffa ett barn till följd av grooming, eftersom barnet inte kommer till mötet. Den vuxna fortsätter, enligt Martellozzo, troligtvis även efter detta misslyckande att höra av sig till barnet för att få till stånd en ny träff. Enligt Martellozzo är detta precis vad lagen syftar till att förhindra men eftersom varken grooming-processen eller kontakterna i sig inte kriminaliseras i sektion 15 uppfylls inte syftet. Gillespie hävdar däremot att det skulle vara omöjligt att kriminalisera själva grooming-processen eftersom processen ofta innefattar ett långt tidsspann och dessutom täcker många situationer. Att kriminalisera grooming-processen skulle därför, enligt Gillespie, kunna leda till att oskyldiga konversationer och andra handlingar kriminaliserades.¹³⁰

¹²⁷ Ost, s. 73.

¹²⁸ Civil Rights Campaign Group är en politiskt obunden organisation som jobbar med grundläggande rättigheter och friheter i Storbritannien.

¹²⁹ Ost, s. 72.

¹³⁰ Martellozzo, s. 78-85; Ost, s. 72-73.

För att kunna döma en person för grooming måste åtalet kunna bevisa att den vuxna bestämt träff med barnet med en intention om att begå ett sexualbrott mot barnet, vilket på engelska kallas för "harmful intention". Det har visat sig problematiskt att visa denna avsikt. Poliser som Suzanne Ost har intervjuat har bland annat anfört att det är svårt att bevisa avsikten hos den vuxna och att det i princip krävs uttryckliga mail eller skriftliga konversationer före mötet. Ost hävdar att detta har lett till att det väcks få åtal för grooming.¹³¹

Martellozzo argumenterar dessutom att lagstiftningen måste formuleras på rätt sätt för att en stat ska kunna skydda barn mot grooming och sexuella övergrepp. Ett effektivt skydd mot grooming kräver att samhället ges verktyg för att kunna identifiera vilka barn och ungdomar som är i riskzonen. Dessutom menar Martellozzo att stora skillnader mellan olika länders lagstiftning på området innebär svårigheter att agera och lösa problemen med grooming internationellt, över landgränserna.¹³²

4.4 Sammanfattning och komparation

I detta avsnitt besvaras frågeställning nummer två vilken lyder som följer: Vilka likheter och skillnader finns mellan Sverige och Storbritannien gällande kriminaliseringen av grooming?

Storbritannien kriminaliserade grooming år 2004, alltså fem år före Sverige. Det var dock, i Storbritannien, ett etablerat begrepp redan innan kriminaliseringen. Bland annat finns exempel på när domstolen i Storbritannien tagit hänsyn till en grooming-process i påföljdsbedömningen. En skillnad mellan Sverige och Storbritannien är åldersgränsen hos målsäganden. I Storbritannien kan ett barn upp till 16 år utsättas för grooming, i Sverige gäller däremot 15 år. I övrigt stämmer svensk och brittisk lagstiftning överens när det gäller gärningspersonens ålder, vilken är över 18 år. Precis som i Sverige,

¹³¹ Ost, s. 73-75.

¹³² Martellozzo, s. 80-85.

ska den vuxna enligt brittisk rätt, stämma träff med barnet i syfte att begå en annan gärning. De båda länderna har således, i förhållande till detta rekvisit, samma bevisvårigheter. Straffansvaret inträder, enligt den brittiska grooming-bestämmelsen, vid samma tidpunkt som gällde i Sverige före lagändringen 2018. Det kan alltså hävdas att den brittiska lösningen innehåller ett krav på att den vuxna ska vidta en åtgärd som är ägnad att främja att mötet faktiskt kommer till stånd. Precis som i Sverige, krävs det inte heller i Storbritannien, att det sexualbrott som gärningspersonen har för avsikt att begå, faktiskt begås. Det är syftet med mötet som är avgörande. Det kan också vara intressant att betona att det i brittisk rätt är ett högre straffvärde för grooming än i Sverige, trots att Sverige ökade maximistraffet till två års fängelse år 2018.¹³³

En jämförelse mellan den kritik som framförts gentemot grooming-bestämmelsen i Storbritannien respektive i Sverige visar att de båda länderna har i princip samma problem. Framförallt har grooming-lagstiftningen i båda länderna kritiserats för att fungera dåligt i praktiken. Något som lyfts fram både i Sverige och i Storbritannien är kravet på det sexuella syftet med kontakten, vilket i brittisk rätt kallas för ”harmful intention”. Detta rekvisit har visat sig vara problematiskt att bevisa, vilket praktiker i båda länderna har betonat.¹³⁴

¹³³ Se avsnitt 3.4 och 4.2.

¹³⁴ Se avsnitt 3.2 och 4.3.

5 Rättsfallsanalys

5.1 Urvalskriterier

Praxisgenomgången i detta kapitel bygger på domar som meddelats i tingsrätt respektive hovrätt, eller i båda instanserna. Utgångspunkten för urvalet har bland annat varit de domar som behandlats i praxisgenomgången som återfinns i Ds 2015:49. Utöver detta har ytterligare domar eftersökts i rättsdatabaserna Karnov och Zeteo. Tanken med att välja fyra friande och fyra fällande domar är att visa på vad som i domstolens bedömning har varit avgörande för en friande respektive fällande dom kring kontaktbrottet, alltså hur domstolen använder kontaktbrottet i den praktiska tillämpningen. Fyra domar har visat sig vara ett tillräckligt antal för att kunna dra slutsatser av domstolens resonemang. Vad som dessutom varit avgörande för urvalet är att domskälen varit välskrivna samt att domarna på ett tydligt sätt beskriver domstolens bedömning.

Endast kontaktbrottet i 6 kap. 10 a § BrB kommer att redogöras för, trots att det finns exempel på rättsfall där gärningspersonen dömts även för andra brott. Det är domstolens diskussion och argumentation i förhållande till skuldfrågan som är mest relevant för uppsatsen, vilket gör att val av påföljd och påföljdsbedömningen kommer att lämnas utanför rättsfallsanalysen.

5.2 Friande domar

5.2.1 Ej främjande åtgärd

I detta fall, som meddelades i Helsingborgs tingsrätt år 2014, ogillades åtalet gällande kontaktbrottet. Däremot dömdes gärningspersonen för ett antal andra brott, bland annat sexuellt ofredande och utnyttjande av barn för sexu-

ell posering.¹³⁵ Den tilltalades inställning till kontaktbrottet var att han och målsäganden hade träffat en överenskommelse om ett sammanträffande. Däremot bestred den tilltalade ansvar för brott eftersom han inte haft för avsikt att åka till platsen eller att begå sexuella övergrepp.¹³⁶

Tingsrätten ansåg att det var utrett att den tilltalade och målsäganden hade kommit överens om att träffas vid en viss plats. Det var dessutom otvistigt att målsäganden befanns sig på den överenskomna platsen. Vad gäller den tilltalade, så har målsäganden uppgett att den tilltalade inte kom till platsen och när hon frågade honom varför han inte var på platsen så ska han, enligt målsäganden, ha svarat att det var målsäganden som inte var där. Den tilltalade förklarade detta under huvudförhandlingen med att han inte ville vara elak mot henne och att han därför svarade som han gjorde, trots att han inte var på platsen. Enligt tingsrätten kunde inte den tilltalades uppgifter om att han inte varit på platsen, som dessutom stämmer överens med vad målsäganden anfört, bortses ifrån. Slutligen menade tingsrätten därför att det inte var visat att den tilltalade hade vidtagit någon åtgärd som var ägnad att främja ett sammanträffande. Åtalet ogillades således.¹³⁷

5.2.2 Konsumtion

År 2013 ogillade Göteborgs tingsrätt ett åtal angående kontaktbrott på grund av konsumtion. Gärningspersonen dömdes däremot för bland annat sexuellt ofredande och barnpornografibrott.¹³⁸ Den tilltalade nekade till brott men erkände att han hade stämt träff med målsäganden samt att han hade träffat henne. Den tilltalade hävdade att träffen inte skett i sexuellt syfte och att han inte hade vidrört målsäganden fysiskt. Att den tilltalade och målsäganden inlett kontakten och stämt träff via en chattsida bekräftas av dem båda. Den tilltalade angav dock i huvudförhandlingen att det inte var allvarligt menat, att chatten mellan honom och målsäganden var en form av rollspel. Att mål-

¹³⁵ Mål nr B 2290-13, s. 1-3.

¹³⁶ Mål nr B 2290-13, s. 8.

¹³⁷ Mål nr B 2290-13, s. 16-17.

¹³⁸ Mål nr B 13472-11, s. 1-2.

säganden dök upp på bestämd tid och plats ska därför ha förvånat den tilltalade, enligt honom själv. Domstolen menade att den tilltalades förklaring till konversationerna bör ses som en efterhandskonstruktion. Tingsrätten anförde att det dessutom var osannolikt att den tilltalade skulle stöta på målsäganden av en slump på den plats där de kort tidigare hade bestämt att ses. Av denna anledning menade domstolen att förklaringen kunde lämnas utan avseende. Den första frågan domstolen behövde avgöra var huruvida överenskommelsen om mötet skett i sexuellt syfte. Enligt domstolen visade chattkonversationen att det rörde sig om en överenskommelse i sexuellt syfte. Domstolen fick dock, i nästa steg, anledning att avgöra om kontaktbrottet skulle konsumeras av brottet sexuellt ofredande. Tingsrätten angav att det handlade om ett enda händelseförlopp där kontakt med barn i sexuellt syfte efterföljts av sexuellt ofredande. Av denna anledning menade domstolen att den tilltalade endast skulle dömas för ett av brotten. Att brottet sexuellt ofredande har en högre straffskala talade för konsumtion, vilket också blev resultatet. Domstolen ogillade därmed åtalet för kontakt med barn i sexuellt syfte på grund av konsumtion.¹³⁹

Den tilltalade överklagade till hovrätten men fick inget gehör för sin överklagan. Hovrätten för västra Sverige fastställde år 2013 tingsrättens dom i samtliga delar. Dessutom betonade hovrätten att åtalen för kontakt med barn i sexuellt syfte samt sexuellt ofredande skulle bedömas som ett sammanhängande händelseförlopp, så som gjorts i tingsrätten.¹⁴⁰

5.2.3 Ej bevisat sexuellt syfte

I ett mål i Södertörns tingsrätt år 2013 dömdes den tilltalade för sexuellt ofredande, däremot ogillades åtalet angående kontakt med barn i sexuellt syfte.¹⁴¹ Den tilltalade medgav att han hade träffat målsäganden men däremot inte att det var i syfte att begå någon sexuell handling. Den aktuella dagen, när målsäganden och den tilltalade träffades, hade de tidigare haft

¹³⁹ Mål nr B 13472-11, s. 3-6.

¹⁴⁰ Mål nr B 2915-13, s. 2-3.

¹⁴¹ Mål nr B 15418-11, s. 2.

kontakt via telefon och kommit överens om att de skulle träffas när den tilltalade var på väg hem från jobbet. Enligt den tilltalade var mötet bara till för att han skulle se vem målsäganden var. Mötet var kortvarigt, mellan 5 och 15 minuter men den tilltalade tog initiativ till samtal med sexuella inslag efter träffen. Enligt Huddinge tingsrätt var det inte visat att själva syftet med sammanträffandet var att fortsätta det sexuella ofredandet eller begå sexuella handlingar. Tingsrätten angav att det inte var omöjligt att den tilltalades berättelse var sann, alltså att det uppstod en spontan möjlighet träffa målsäganden. Åtalet ogillades därmed.¹⁴²

5.2.4 Ej överenskommelse och ej främjande åtgärd

Helsingborgs tingsrätt dömde en man år 2015 för våldtäkt mot barn och sexuellt ofredande men friade den tilltalade för kontakt med barn i sexuellt syfte.¹⁴³ Det aktuella fallet gällde två målsäganden, vilka var släktingar till den tilltalade. Enligt målsägandena hade den tilltalade i samband med övernattning hos den tilltalade och dennes familj sexuellt berört dem. Detta nekade dock den tilltalade till. Gällande kontaktbrottet erkände den tilltalade att han hade konverserat med en av målsägandena på Facebook. Tingsrätten angav att det genom konversationerna var visat att den tilltalade och den ena målsäganden hade diskuterat en övernattning. Enligt tingsrätten visade inte konversationerna att den tilltalade och målsäganden hade träffat en sådan överenskommelse som krävs för att kontakten ska anses vara brottslig. Det fanns, enligt Helsingborgs tingsrätt, inte heller något som tydde på att den tilltalade vidtagit en åtgärd för att främja ett sammanträffande. Av denna anledning ogillade tingsrätten åtalet för kontakt med barn i sexuellt syfte.¹⁴⁴ Målet gick vidare till nästa instans och Hovrätten över Skåne och Blekinge fastställde tingsrättens dom i sin helhet år 2016. Kontaktbrottet berördes dock inte av överklagandet.¹⁴⁵

¹⁴² Mål nr B 15418-11, s. 6-7.

¹⁴³ Mål nr B 5668-13, s. 1-2.

¹⁴⁴ Mål nr B 5668-13, s. 6-11.

¹⁴⁵ Mål nr B 1853-15, s. 1.

5.3 Fällande domar

5.3.1 Träff med sexuellt syfte

Uppsala tingsrätt dömde en man för kontakt med barn i sexuellt syfte år 2011.¹⁴⁶ Den tilltalade hade kommit i kontakt med målsäganden via MSN. Enligt målsäganden pratade den tilltalade om sex och föreslog dessutom för målsäganden att de skulle ha sex i utbyte mot pengar. Målsäganden berättade dock under huvudförhandlingen att hon ville ses för att få alkohol från den tilltalade. Den tilltalade erkände att han inlett kontakten med målsäganden men hävdade att en annan person hackat hans MSN-konto och tagit över konversationen. Uppsala tingsrätt trodde inte på den tilltalades berättelse utan argumenterade för att det genom konversationer, målsägandens berättelse samt ett vittne, kunde anses utrett att den tilltalade hade stämt träff med målsäganden och dessutom träffat henne tre gånger. I den skriftliga bevisningen framkom att den tilltalade sagt ”men då måste vi träffas lite innan så vi kan ha det skönt först”. Tingsrätten menade att den tilltalade åtminstone vid ett tillfälle stämt träff med målsäganden med avsikt att ha sex med henne. Tingsrätten betonade därutöver att det inte hade någon betydelse för bedömningen att målsäganden inte hade för avsikt att ha sex med den tilltalade. Den tilltalade har dessutom vetat att målsäganden bara var 14 år. Tingsrätten dömde således den tilltalade för kontakt med barn i sexuellt syfte.¹⁴⁷ Efter överklagande fastställde Svea hovrätt tingsrättens dom år 2012.¹⁴⁸

5.3.2 Sexuellt syfte men ingen faktisk träff

I detta fall, från Norrköpings tingsrätt, dömdes en man för bland annat kontakt med barn i sexuellt syfte år 2015.¹⁴⁹ Den tilltalade mannen hade kommit i kontakt med målsäganden via målsägandens kompis, som den tilltalade sedan tidigare hade varit i kontakt med. Målsäganden som vid tiden för hän-

¹⁴⁶ Mål nr B 7921-10, s. 1.

¹⁴⁷ Mål nr B 7921-10, s. 3-8.

¹⁴⁸ Mål nr B 10452-11, s. 1.

¹⁴⁹ Mål nr B 1072-14, s. 1.

delsen bodde på ett boende för unga tjejer med psykiska besvär ville rymma från boendet och kontaktade den tilltalade för att be om skjuts. Enligt målsäganden har den tilltalade skickat meddelanden med sexuella inslag och bland annat sagt att han ville mysa med henne. Mannen ska dessutom ha skickat bilder på sin penis. Den tilltalade medgav att han haft kontakt med målsäganden via internet men hävdade att det inte handlade om en sexuell kontakt. Den tilltalade erkände att han skickat en bild på sin penis men ansåg inte att det var olämpligt.¹⁵⁰ Tingsrätten ansåg att det var utrett att den tilltalade hade stämt träff med målsäganden i mars 2014 och att han dessutom hade angivit att han ville ha sex med målsäganden. Syftet med överenskommelsen om mötet var därför enligt tingsrätten sexuellt. Genom chattkonversationer framkom att målsäganden och den tilltalade kommit överens om en tid och plats att ses. Den tilltalade har efter överenskommelsen påbörjat bilfärden mot mötesplatsen, vilket, enligt domstolen, varit ägnat att främja att mötet skulle ske. Tingsrätten betonade dock att det faktum att den tilltalade och målsäganden aldrig träffades inte har betydelse för bedömningen. Domstolen dömde därför den tilltalade för kontakt med barn i sexuellt syfte.¹⁵¹ Fallet gick vidare till Göta hovrätt men där gjorde domstolen samma bedömning som tingsrätten angående kontaktbrottet år 2015.¹⁵²

5.3.3 Kontakt med tydlig sexuell prägel

I fallet från Norrköpings tingsrätt år 2012 dömdes en man för kontakt med barn i sexuellt syfte.¹⁵³ Den tilltalade erkände att han hade haft kontakt med och träffat målsäganden men han erkände inte att han haft sexuella avsikter med kontakten eller mötet. Norrköpings tingsrätt gick däremot på åklagarens förklaring av händelseförloppet. Rätten ansåg att de konversationer mellan målsäganden och den tilltalade, vilka inleddes via en chattsida, visade att kontakten haft en ”tydlig sexuell prägel”. Det var dessutom utrett att målsäganden och den tilltalade träffats en gång i februari 2012 för att ta en

¹⁵⁰ Mål nr B 1072-14, s. 35-37.

¹⁵¹ Mål nr B 1072-14, s. 42-45.

¹⁵² Mål nr B 1063-15, s. 2-3.

¹⁵³ Mål nr B 564-12, s. 1.

promenad och fika tillsammans. Domstolen ansåg alltså att den tilltalade hade tagit kontakt med målsäganden i syfte att ha sex med henne. Det var dessutom visat att det funnits en överenskommelse om att träffas. Det möte som skedde i februari 2012 kunde, enligt tingsrätten, ses som en åtgärd ägnad att främja att ett senare sammanträde skulle ske. Av denna anledning dömde tingsrätten den tilltalade för kontakt med barn i sexuellt syfte.¹⁵⁴ I Göta hovrätt fastställdes tingsrättens dom år 2012.¹⁵⁵

5.3.4 Främjande åtgärd

I detta mål, som avgjordes i Värmlands tingsrätt år 2015, hade den tilltalade och målsäganden fått kontakt med varandra via den tilltalades sommarjobb, vilket var ett vattenland som målsäganden besökt ett flertal somrar. Den tilltalade dömdes för kontakt med barn i sexuellt syfte trots sitt förnekande till brott. Det var, enligt tingsrätten, utrett att den tilltalade hade tagit kontakt med målsäganden via Facebook sommaren 2013 och att den tilltalade kände till målsägandens låga ålder. De konversationer som parterna hade med varandra innehöll sexuella inslag, enligt domstolen. Det framkom också, enligt domstolen, att den tilltalade träffade målsäganden, åtminstone vid ett tillfälle, vilket den tilltalade förklarade med att de skulle leka i vattnet. Den tilltalade hävdade alltså att mötet inte skedde i något sexuellt syfte. Med hänvisning till den tilltalades invändning anförde domstolen att förklaringen visserligen kunde stämma men att mötet oavsett skett för att främja att den tilltalade i ett senare skede skulle kunna förgräpa sig sexuellt på målsäganden. Slutligen konstaterade tingsrätten att de åtgärder som den tilltalade vidtagit varit ägnade att främja ett sammanträffande i syfte att begå ett sexualbrott. Av denna anledning fann domstolen åtalet vara styrkt och dömde den tilltalade för kontaktbrott.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Mål nr B 564-12, s. 7-10.

¹⁵⁵ Mål nr B 1627-12, s. 1.

¹⁵⁶ Mål nr B 4058-13, s. 1-6.

5.4 Sammanfattning och slutsats

I detta avsnitt kommer frågeställning nummer tre besvaras. Frågeställningen är följande: Hur har grooming-bestämmelsen, i svensk rätt, tillämpats i praktiken och hur kan den praktiska tillämpningen komma att bli efter lagändringarna?

Gemensamt för samtliga rättsfall i genomgången, oavsett om de ledde till friande eller fällande domar är att de tydligt visar på hur en grooming-process kan gå till. Rättsfallen ger en förståelse för den variation som finns i kontakterna mellan vuxna och barn. Majoriteten av kontakterna har tagits via internet men det finns också fall där kontakten har inletts offline.

De friande domarna ger exempel på de brister i grooming-bestämmelsen som också framförts och uppmärksammats av remissinstanser, intresseorganisationer och andra undersökningar kring grooming-bestämmelsen. Mål nr B 2290-13 exemplifierar problemet med rekvisitet ”åtgärd främjad att ägna ett sammanträffande”. Efter lagändringarna år 2018 har dock detta rekvisit plockats bort, vilket kommer vara intressant för tillämpningen av grooming-bestämmelsen. Mål nr B 2290-13 skulle troligtvis, med anledning av ändringarna år 2018, leda till fällande dom eftersom barnet och den vuxna faktiskt stämde träff med varandra. Samma resultat skulle också kunna vara aktuellt i mål nr B 5668-13, där domstolen konstaterade att det aldrig träffats en sådan överenskommelse som avsågs i 6 kap. 10 a § BrB enligt 2009 års bestämmelse. Eftersom straffansvaret utvidgades 2018 finns det anledning att anta att även detta mål, enligt gällande rätt, skulle leda till en fällande dom.

Ytterligare faktorer som ledde till friande domar i rättsfallen ovan var konsumtion och att det sexuella syftet med mötet inte var styrkt. Konsumtion kan komma att bli något mindre förekommande med tanke på att straffskalan höjts till två års fängelse. Detta innebär att ett brott som sexuellt ofredande inte längre har en högre straffskala än kontakt för att träffa ett barn i

sexuellt syfte. Vad som däremot kvarstår från 2009 års bestämmelse är att kontakten mellan den vuxna och barnet måste tas med en sexuell intention, från den vuxnas sida. Detta faktum innebär att mål nr B 15418-11 troligtvis, även enligt gällande rätt, skulle leda till en friande dom. I fallet kunde domstolen inte med säkerhet utesluta att träffen mellan den vuxna och barnet bara varit en spontan träff, utan sexuellt syfte.

En intressant iakttagelse är att den tilltalade i samtliga friande domar dömdes för andra sexualbrott. Detta visar kanske ytterligare på svårigheterna med att styrka och bevisa de händelser som har med kontaktbrottet att göra.

En tydlig koppling mellan de fällande domarna i rättsfallsgenomgången är att det i samtliga fall finns konversationer, med sexuella inslag, mellan den vuxna och barnet. Det finns alltså skriftlig bevisning som kan användas för att styrka att den tilltalade hade ett sexuellt syfte med att kontakta målsäganden. De fällande domarna visar också på att det inte har någon betydelse huruvida den tilltalade och målsäganden faktiskt träffas. I mål nr B 1072-14 dömdes gärningspersonen för kontaktbrott utan att en fysisk träff hade ägt rum.

När det gäller de fällande domarna finns det inget som tyder på att en annan bedömning hade gjorts idag, enligt nu gällande rätt. En anledning till detta kan vara att den nya bestämmelsen kommit till för att ytterligare strama åt och förstärka skyddet för barn mot grooming. En möjlig slutsats är att lagstiftaren, genom ändringarna i grooming-bestämmelsen, inte velat förändra utgången i de fall som, redan enligt 2009 års bestämmelse, ledde till fällande domar. Ändringarna i grooming-bestämmelsen syftar kanske snarare till att komma åt de fall som, enligt tidigare laglydelse, ledde till friande domar.

6 Analys och slutsats

6.1 Analysens upplägg

Analysen är uppdelad i avsnitt utifrån frågeställningarna som anges i avsnitt 1.3. Eftersom frågeställningarna ett, två och tre redan besvarats genom tidigare kapitel i uppsatsen är det frågeställningarna fyra, fem och sex som besvaras nedan. Först och främst ska brottet grooming i svensk rätt, och även till viss del brittisk rätt, diskuteras i allmänna ordalag. Därefter ska Åke Frändbergs kriterier för rättsäkerhet diskuteras och analyseras utifrån lagändringarna i grooming-bestämmelsen, vilket innebär att frågeställning fyra besvaras. I nästa avsnitt besvaras frågeställning fem i och med att Claes Lernestedts definition av effektivitet används för att analysera grooming-bestämmelsen. Vidare redogörs för barnperspektivet och dess förhållande till grooming-bestämmelsen när frågeställning sex besvaras. Framförallt diskuteras huruvida lagstiftaren har tagit hänsyn till barnperspektivet i lagstiftningsarbetet med 6 kap. 10 a § BrB. Därefter ska, i ett sista avsnitt, ett framåtblickande perspektiv anläggas på grooming-bestämmelsen och de lagändringar som genomfördes i januari 2018.

6.2 Allmän diskussion om grooming

Det var i samband med fallet kring den så kallade Alexandramannen som begreppet grooming blev känt för det svenska rättssamhället. Fallet ledde till att grooming kriminaliserades år 2009 i Sverige genom brottet *kontakt med barn i sexuellt syfte*.¹⁵⁷ Det finns inte, varken i svensk eller brittisk rätt, någon definition i lagstiftningen av sexuell grooming.¹⁵⁸ Däremot verkar VGT:s definition av sexualbrott på internet stämma bra överens på de situationer som grooming-bestämmelsen i Sverige och i Storbritannien syftar till

¹⁵⁷ Se avsnitt 1.1.

¹⁵⁸ Se avsnitt 3.4 och 4.2.

att kriminalisera. Själva kärnan i grooming är att en vuxen person knyter an till ett barn i syfte att senare genomföra sexuella handlingar med barnet. En viktig aspekt som McCarthy och Gaunt framhåller är att processen inte behöver pågå med barnets vetskap, det kan lika väl vara så att den vuxna genom grooming lurar barnet till att genomföra sexuella handlingar eller att ha sexuella konversationer.¹⁵⁹

Att grooming blev känt som begrepp och kriminaliserades först under 2000-talet, både i Sverige och i Storbritannien, är kanske inte så konstigt med tanke på att barn och ungdomars ökande internetanvändning är en bidragande orsak till att barn utsätts för fler risker. Jag är av samma åsikt som Brå, som i sin rapport från 2013, hävdar att internet har lett till nya kontaktmöjligheter mellan barn och vuxna. I samma rapport från 2013 framkommer också att tjejer mellan 10 och 14 år löper störst risk att utsättas för grooming samt att den största delen av gärningspersonerna är män. I hela 70 % av fallen som Brå har undersökt initierades kontakten mellan den vuxna och barnet via internet.¹⁶⁰ Detta, menar jag, ytterligare visar på vikten i att lagstiftningen följer med i samhällets utveckling. Internet har blivit en ny plattform för människor att begå brott på.

Grooming kriminaliserades, som nämnts, år 2009 i svensk rätt. Förhoppningen med att införa straffbestämmelsen var att ytterligare förstärka skyddet för barn mot sexuella övergrepp. Ytterligare en förhoppning var att grooming-bestämmelsen skulle fungera både moralbildande och avhållande.¹⁶¹ Kriminaliseringen fick dock redan från start en del kritik.¹⁶² Kritiken i Sverige liknar till viss del den kritik som framförts mot den brittiska grooming-lagstiftningen.¹⁶³

Framförallt gäller den framförda kritiken brister i straffbestämmelsens effektivitet, bevissvårigheter, att få anmälningar leder till åtal och bristande

¹⁵⁹ Se avsnitt 1.9.2.

¹⁶⁰ Se avsnitt 2.4, 2.5 och 2.6.

¹⁶¹ Se avsnitt 3.1.

¹⁶² Se avsnitt 3.2.

¹⁶³ Se avsnitt 4.3.

kunskap hos relevanta yrkesgrupper. I Ds 2015:49 framfördes till exempel att bestämmelsens konstruktion var komplicerad och att detta tillsammans med straffskalans utformning innebar att bestämmelsen inte kunde användas på ett effektivt sätt i praktiken. Brå var av liknande åsikt och hävdade i sin rapport 2013 att grooming-bestämmelsen inte fungerade för att lagföra personer som kontaktar barn i sexuella syften.¹⁶⁴ Detta är givetvis allvarlig kritik mot en straffrättslig bestämmelse.

För att komma till rätta med problemen genomfördes år 2018 ett antal ändringar i grooming-bestämmelsen.¹⁶⁵ Följande avsnitt kommer särskilt fokusera på dessa ändringar.

6.3 Rättssäkerhet och grooming

Zila hävdar att rättssäkerhet i grunden innebär att rättsliga beslut ska vara förutsebara. Zila menar dessutom att detta är en allmänt accepterad definition av begreppet rättssäkerhet. Åke Frändberg är överens med Zila och menar att rättssäkerhet handlar om förutsebarheten i rättsliga beslut. Frändberg ställer däremot upp tre kriterier för att rättssäkerhet ska föreligga. Dessa kriterier är adekvata och klara regler, lättillgängliga regler samt lojal och korrekt tillämpning av reglerna.¹⁶⁶ Dessa kriterier ska nu användas för att analysera grooming-bestämmelsen och de lagändringar som infördes i januari 2018 i 6 kap. 10 a § BrB. Framförallt är det de förändringar som rör straffansvaret, brottsbeteckningen, straffmaximum samt rekvisiten främjande åtgärd och sexuellt syfte som kommer diskuteras.

6.3.1 Adekvata och klara regler

Frändberg hävdar att rättsosäkerhet i förhållande till kriteriet om adekvata och klara regler handlar om att det saknas regler på ett visst rättsområde.

¹⁶⁴ Se avsnitt 3.2.

¹⁶⁵ Se avsnitt 3.4.

¹⁶⁶ Se avsnitt 1.7.1.

Avsaknad av regler innebär nämligen, menar Frändberg, att rättstillämparen måste skapa regler eftersom beslutstvång råder. Rättsosäkerhet kan också uppstå om reglerna är vaga, komplicerade eller står i strid med varandra.¹⁶⁷

Det finns, sedan 2009, en straffbestämmelse beträffande grooming i brottsbalken, vilket innebär att domstolarna själva inte behöver konstruera regler på området. Det bör dock nämnas att det inte finns ett enda fall från Högsta domstolen gällande grooming. Jag tror att ett avgörande från högsta instans hade kunnat öka tydligheten på rättsområdet och kanske till och med i förlängningen öka rättssäkerheten i förhållande till grooming-bestämmelsen. Frändberg har däremot en intressant ståndpunkt kring Högsta domstolen och betydelsen av domstolens avgöranden. Frändberg hävdar att Högsta domstolen inte kan anses bidra till rättssäkerheten på ett omfattande sätt eftersom rättsfallen som går vidare till högsta instans oftast är säregna och inte kan sägas vara vägledande för andra ”standardfall”. Jag är av en annan åsikt än Frändberg och tror trots allt att Högsta domstolen kan bidra med värdefull vägledning för att göra komplicerade regler mer tydliga och klara.¹⁶⁸

Grooming-bestämmelsen har kritiserats, bland annat i Ds 2015:49, för att vara just komplicerad och i detta hänseende kan rättssäkerheten anses vara låg, med Frändbergs synsätt. Frändberg anser att samma argumentation kan föras när det gäller förarbeten, vilket skulle innebära för grooming-bestämmelsen, att inte ens förarbeten kan bidra till en högre rättssäkerhet. Detta är, enligt mig, problematiskt med tanke på att grooming-bestämmelsen, åtminstone som den var utformad från år 2009, fått mycket kritik för att inte vara klar och tydlig nog.¹⁶⁹

Genom lagändringarna 2018 ändrades brottsbeteckningen för grooming från *kontakt med barn i sexuellt syfte* till *kontakt för att träffa ett barn i sexuellt syfte*. Motiveringen som angavs var att den nya beteckningen på ett bättre sätt skulle motsvara och beskriva de situationer som straffbestämmelsen

¹⁶⁷ Se avsnitt 1.7.1.

¹⁶⁸ Se avsnitt 1.7.1.

¹⁶⁹ Se avsnitt 1.7.1 och 3.2.

kriminaliserar. Frändberg skulle alltså argumentera för att rättssäkerheten ökar om en ny brottsbeteckning innebär att grooming-bestämmelsen blir mindre vag och komplicerad. Jag anser att en tydlig brottsbeteckning till viss del kan innebära att straffbestämmelsen som helhet uppfattas som mer adekvat och klar men jag ställer mig tveksam till om rättssäkerheten kan sägas öka nämnvärt endast genom en sådan förändring. Jag anser dessutom att det är missvisande att bestämmelsen numera betecknas som kontakt för att *träffa* ett barn i sexuellt syfte. Det stämmer att den vuxnas avsikt måste vara att träffa barnet fysiskt, för att vid sammanträffandet begå någon sexuell gärning. Men viktigt att betona är att det inte finns något krav på att en fysisk träff faktiskt ska äga rum för att en gärningsperson ska kunna dömas för kontaktbrottet, detta framkom exempelvis av mål nr B 1072-14. I fallet dömdes den tilltalade för kontaktbrott utan att ha träffat målsäganden, varför den fysiska träffen egentligen inte är avgörande.¹⁷⁰ Inte heller enligt den nya grooming-bestämmelsen kommer den fysiska träffen vara avgörande.¹⁷¹

6.3.2 Lättillgängliga regler

Enligt Frändberg måste reglerna vara lättillgängliga för att rättssäkerhet ska föreligga. Innebörden av lättillgänglighet är, enligt Frändberg, att reglerna publiceras och går att hitta på ett enkelt sätt.¹⁷²

Precis som Frändberg själv hävdar skapar detta villkor inga stora problem för svensk del. Befolkningen i Sverige kan ta reda på vilken lagtext som är gällande utan större ansträngning, särskilt med tanke på internet. Visserligen kan det faktum att straffbestämmelsen har ändrats på relativt kort tid eventuellt innebära att det blir svårare att ta reda på vad som gäller för tillfället. Frändberg skulle troligtvis hävda att rättssäkerhet anses föreligga i förhållande till detta villkor. Jag är i detta hänseende av samma åsikt som Frändberg.¹⁷³

¹⁷⁰ Se avsnitt 3.4 och 5.3.2.

¹⁷¹ Se avsnitt 3.4.

¹⁷² Se avsnitt 1.7.1.

¹⁷³ Se avsnitt 1.7.1.

6.3.3 Lojal och korrekt tillämpning

Frändberg menar att en lojal och korrekt tillämpning av reglerna innebär att befolkningen i ett samhälle litar på de regler som finns. Enligt Frändberg uppstår problem om myndigheterna sällan upptäcker brott och inte lyckas upprätthålla rättsordningen, trots vilja och försök. Frändberg hävdar nämligen att detta kan leda till att befolkningen tappar tilltron till rättsväsendet.¹⁷⁴

Jag anser att det, varken i myndighetsrapporter eller i rättsfallsanalysen, framkommer något som tyder på att domstolarna inte tillämpar grooming-bestämmelsen på ett korrekt sätt. Det verkar alltså inte, åtminstone inte enligt min mening, som att domstolen brister i sin rättstillämpning av grooming-bestämmelsen. Som utgångspunkt skulle Frändberg därför hävda att rättssäkerhet föreligger i förhållande till villkor tre.¹⁷⁵

Däremot är det tydligt att syftet med lagen, att skydda barn mot sexuella övergrepp, inte fullständigt upprätthålls. Den dömande makten i Sverige har haft svårt, trots försök och vilja, att upprätthålla rättsordningen. Alltså att upptäcka grooming och lagföra personer för brottet. Det är visat, åtminstone i Brå:s rapport från 2013 och i Ds 2015:49, att få anmälningar av kontaktbrottet leder till åtal. Det finns därmed få fällande domar.¹⁷⁶ Med anledning av detta skulle Frändberg, med stor sannolikhet, argumentera för att villkor tre inte kan anses uppfyllt. Enligt min mening brister rättsordningen i sitt ansvar gentemot medborgarna i detta hänseende.

Frändberg hävdar också att det kan uppstå problem om befolkningen inte har tillit till rättsväsendet. Det finns en risk att detta tillitsproblem kommer uppstå eller redan har uppstått för svensk del kring grooming-brottet. Detta tror jag eftersom det har visat sig svårt att lagföra personer för grooming. Problemen verkar inte främst gälla de fall som leder till åtal och rättegång. Snarare föreligger problemen, enligt vad som visats i uppsatsen, på ett tidi-

¹⁷⁴ Se avsnitt 1.7.1.

¹⁷⁵ Se avsnitt 5.2 och 5.3.

¹⁷⁶ Se avsnitt 3.2.

gare stadie.¹⁷⁷ Det verkar i praktiken svårt för rättsstaten att ingripa före det att den vuxna och barnet har träffats, eller åtminstone haft skriftliga konversationer.¹⁷⁸ En effekt av detta kan enligt Frändbergs synsätt bli att svenska befolkningen tappar tilltro till rättsväsendet, vilket skulle vara allvarligt. Frändberg skulle alltså även i förhållande till detta ifrågasätta huruvida rättssäkerhet föreligger.¹⁷⁹

Dessutom bör, enligt Frändberg, lagar inte ändras för ofta och utan förvarning. Grooming-bestämmelsen ändrades efter nio år, vilket är en relativt kort tid. Frändberg hävdar att det krävs ett visst lugn för att rättsordningen ska anses rättssäker.¹⁸⁰ Framtiden får utvisa vad konsekvensen av en så pass snabb lagändring blir. Jag personligen tror inte att lagändringarna i förhållande till denna aspekt kommer innebära några särskilda problem.

6.3.3.1 Straffansvarets utvidgning

En omdiskuterad ändring i grooming-bestämmelsen är straffansvarets utvidgning. I propositionen inför lagändringen angavs att straffansvaret borde tidigareläggas eftersom det finns en risk att ett barn utsätts för ett sexuellt övergrepp när en vuxen har föreslagit en träff med barnet. Regeringen menade att, om straffansvaret inträder tidigare, kan fler fysiska träffar mellan barn och vuxna förhindras. Dessutom hävdades i propositionen att rättssäkerheten inte skulle minska i och med ändringen. Det fanns dock ett antal remissinstanser som uttryckte sin oro inför detta, bland annat Malmö och Solna tingsrätt. Regeringen bemötte kritiken med att betona att ett tidigarelagt straffansvar ytterligare kan stärka skyddet för barn mot sexuella övergrepp.¹⁸¹

Frändberg skulle förmodligen argumentera för att placeringen av straffansvaret i sig inte är särskilt relevant för rättssäkerheten. Det viktiga, menar

¹⁷⁷ Se avsnitt 1.7.1.

¹⁷⁸ Se avsnitt 5.

¹⁷⁹ Se avsnitt 1.7.1.

¹⁸⁰ Se avsnitt 1.7.1.

¹⁸¹ Se avsnitt 3.2.

Frändberg, är istället hur regeln utformas. Alltså om den är adekvat och klar, samt hur den tillämpas i praktiken av de brottsbekämpande myndigheterna. Om effekten av ett utvidgat straffansvar blir så som regeringen önskat, alltså att fler kan lagföras för grooming, kommer Frändberg givetvis hävda att rättssäkerheten ökar. Detta eftersom befolkningen får en ökad tilltro till rättsväsendet i och med en sådan förändring. Vad konsekvenserna blir för rättssäkerheten när det gäller straffansvarets utvidgning får framtiden utvisa. Innan domstolen tillämpat grooming-bestämmelsen på ett verkligt fall är det svårt att avgöra om Frändbergs kriterier uppfylls eller inte.¹⁸²

6.3.3.2 Borttagandet av ”främjande åtgärd”

En del i att straffansvaret sedan 2018 inträder tidigare är att rekvisitet ”främjande åtgärd” togs bort. Det krävs inte längre att gärningspersonen gör något ytterligare efter att han eller hon har föreslagit en träff eller stämt träff med barnet.¹⁸³ Detta kan, enligt min mening, förhoppningsvis leda till att fler personer kan lagföras på ett tidigare stadiet. I rättsfallsanalysen finns exempel på fall där rekvisitet ”främjande åtgärd” inte uppfylldes och där gärningspersonen därmed inte kunde dömas för grooming. Bland annat friades gärningspersonen i Helsingborgs tingsrätt, i mål nr B 2290-13.¹⁸⁴ Enligt Frändbergs tredje kriterie för rättssäkerhet skulle fler fällande domar innebära att rättssäkerheten förstärks, eftersom befolkningens tilltro till rättsväsendet ökar om reglerna i samhället efterföljs i större utsträckning.¹⁸⁵

6.3.3.3 Sexuellt syfte

Ett rekvisit som finns kvar, även efter lagändringen, är att kontakten måste tas i sexuellt syfte från gärningspersonens sida. Innebörden är att åklagaren, för att styrka åtalet, måste kunna bevisa att gärningspersonen har haft en sexuell avsikt med kontakten. Detta har genom rättsfallsanalysen, Brå:s rap-

¹⁸² Se avsnitt 1.7.1.

¹⁸³ Se avsnitt 3.2.3.1 och 3.4.

¹⁸⁴ Se avsnitt 5.2.1.

¹⁸⁵ Se avsnitt 1.7.1.

port 2013 samt genom Ds 2015:49 visat sig vara problematiskt att bevisa.¹⁸⁶ Avgörande för uppfyllandet av detta rekvisit har i flera fall varit om det funnits skriftliga konversationer mellan den tilltalade och målsäganden med sexuell prägel. En sådan konversation har i ett flertal rättsfall kunnat styrka att gärningspersonen haft en sexuell avsikt med kontakten. Bland annat i fallet från Norrköpings tingsrätt, mål nr B 564-12.¹⁸⁷ En fördel med att majoriteten av grooming-fallen inleds via internet kan alltså sägas vara den skriftliga bevisning som därigenom uppstår. Rekvisitet om sexuellt syfte kan, med Frändbergs synsätt, leda till rättsosäkerhet om det är svårt att bevisa den vuxnas syfte med kontakten. Bevissvårigheterna kan i slutändan leda till att färre personer döms för grooming och att befolkningen tappar tilltron till rättsväsendet. I de fall där det däremot finns skriftlig bevisning som istället gör det enkelt att bevisa det sexuella syftet skulle Frändberg hävda att rättsosäkerhet inte föreligger.¹⁸⁸

6.3.4 Slutsats

Frändberg skulle, i förhållande till villkor ett, argumentera för att rättssäkerhet föreligger eftersom det i svensk rätt finns en straffbestämmelse kring grooming. Det faktum att grooming-bestämmelsen har kritiserats, från flera håll, för att vara komplicerad innebär däremot, enligt Frändberg, att rättssäkerheten sänks. Enligt Frändbergs ståndpunkt kommer inte ett eventuellt avgörande från Högsta domstolen eller förarbeten kring grooming-bestämmelsen leda till en ökad rättssäkerhet, åtminstone inte i någon stor utsträckning. Frändberg skulle alltså, i förhållande till villkor ett, troligtvis inte hålla med om att rättssäkerhet föreligger trots att det finns regler på området. Jag anser däremot att ett avgörande i Högsta domstolen skulle kunna bidra till att klargöra rättsläget i viss mån och därmed förstärka rättssäkerheten.

¹⁸⁶ Se avsnitt 3.2.3.1, 3.4 och 5.2.

¹⁸⁷ Se avsnitt 5.3.

¹⁸⁸ Se avsnitt 1.7.1.

Den nya brottsbeteckningen som infördes 2018 skulle, enligt Frändberg, öka rättssäkerheten om den innebär att straffbestämmelsen blir mer tydlig. Till skillnad från 2009 års bestämmelse skulle rättssäkerhet således kunna sägas föreligga i förhållande till villkor ett, efter 2018. Jag tror däremot inte att ändringen i brottsbeteckningen kommer leda till en ökad rättssäkerhet i särskilt stor omfattning.

Villkor två, om lättillgängliga regler, ställer inte till med några särskilda problem gällande grooming-bestämmelsen. Jag delar Frändbergs åsikt om att detta villkor för svensk del kan sägas vara uppfyllt. Det är relativt enkelt att få tag på svensk lagstiftning, inte minst via internet.

Enligt min bedömning tillämpar domstolen grooming-bestämmelsen på ett korrekt sätt. Frändberg skulle, med anledning av detta, hävda att villkor tre är uppfyllt, vilket även stämmer överens med min uppfattning. Problem uppstår däremot eftersom syftet med grooming-bestämmelsen, enligt min åsikt, inte på ett tillräckligt sätt uppnås. Anledningen till detta är att den dömande makten inte lyckas upprätthålla rättsordningen. I rapporter framkommer att endast ett fåtal anmälningar leder till åtal, vilket också leder till få fällande domar. Resultatet av få åtal och få fällande domar kan bli att befolkningen tappar tilltron till rättsväsendet eftersom gärningspersoner sällan döms för grooming. Enligt Frändberg innebär detta en rättsosäkerhet, vilket är en åsikt jag delar. Frändberg skulle förmodligen även ifrågasätta att bestämmelsen ändrats efter relativt kort tid. Frändberg hävdar att det krävs ett visst lugn i rättsordningen för att rättssäkerhet ska föreligga. Det är dock troligt, särskilt med tanke på att det gått nio år mellan grooming-bestämmelsen infördes till dess att den ändrades, att tidsramen för ändringen inte kommer innebära några stora problem för rättssäkerheten.

När det gäller straffansvarets utvidgning i och med ändringarna i grooming-bestämmelsen skulle Frändberg troligtvis hävda att placeringen av straffansvaret inte är relevant för rättssäkerheten. Rättssäkerheten är istället, enligt Frändberg, beroende av hur rättsregeln i praktiken fungerar. Av denna an-

ledning får nya rättsfall, där grooming-bestämmelsen från 2018 använts av domstolen, inväntas.

I och med införandet av den nya grooming-bestämmelsen togs rekvisitet ”främjande åtgärd” bort. En effekt av borttagandet kan tänkas bli att fler gärningspersoner kan dömas för grooming, tidigare i händelseförloppet. Frändberg skulle hävda att en sådan effekt skulle leda till ökad rättssäkerhet i förhållande till villkor tre eftersom befolkningens tilltro till rättsväsendet förstärks om reglerna fungerar på samma sätt i praktiken som i teorin.

Vidare menar Frändberg att rekvisitet om sexuellt syfte kan orsaka problem för rättssäkerheten, om rekvisitet innebär att få döms för grooming. Jag tror dock att internets ökande användning och redan konstaterade betydelse för grooming-brottet kan medföra att det sexuella syftet blir lättare att bevisa.

Sammanfattningsvis kan rättssäkerheten, utifrån Frändbergs synsätt, ifrågasättas på ett antal punkter. Det gäller framförallt bestämmelsens tydlighet som i förlängningen påverkar hur lagstiftningen tillämpas i praktiken. Jag anser inte att bestämmelsen tillämpas på ett felaktigt sätt i domstolen, däremot medför bevissvårigheter i förhållande till ett antal rekvisit att svenska befolkningen i förlängningen kan förlora tillit till rättsväsendet. För att motverka dessa tillitsproblem, tror jag, att det krävs att lagändringarna medför att rättsväsendet kan ingripa mot vuxna som kontaktar barn på ett tidigare stadiet och att gärningspersoner i större utsträckning kan dömas för grooming.

Slutligen bör påpekas att Frändberg hävdar att rättssäkerhet inte fullständigt kan uppnås, han anser till och med att det inte är eftersträvansvärt med fullständig rättssäkerhet. Jag är i detta hänseende av samma åsikt som Frändberg men menar att en rättsstat i så hög utsträckning som möjligt bör eftersträva rättssäkerhet. Hur hög rättssäkerhet som bör eftersträvas är dock, åtminstone enligt Jareborg, beroende av vilka andra principer som får ge vika

för en högre rättssäkerhet, exempelvis principen om effektivitet. Nedan följer en diskussion om grooming och effektivitet.

6.4 Effektivitet och grooming

Mellan begreppen rättssäkerhet och effektivitet finns en intressant motsättning. Principerna är viktiga för en straffrättslig reglering och enligt Jareborg kan det innebära fördelar för effektiviteten om rättssäkerheten i förhållande till en straffbestämmelse sänks. Detta menar Jareborg beror på att rättssäkerhet kostar mycket pengar.¹⁸⁹

Claes Lernestedt gör skillnad på negativ och positiv legitimation och hävdar att effektivitet traditionellt sett innebär att det finns en stor risk för att upptäckas och fällas för ett visst brott samt att färre begår en gärning på grund av kriminaliseringen. Dessutom menar Lernestedt att effektivitet kan innebära att en kriminalisering visar ett klart ställningstagande.¹⁹⁰ Frågan är om ändringarna i grooming-bestämmelsen uppfyller Claes Lernestedts kriterier för effektivitet.

6.4.1 Negativ legitimation

Negativ legitimation innebär, enligt Lernestedt, att en kriminalisering inte ska genomföras om den kan förväntas bli ineffektiv.¹⁹¹ Redan innan grooming kriminaliserades i svensk rätt framfördes åsikter, bland annat från Advokatsamfundets sida, om att bestämmelsen i 6 kap. 10 a § BrB troligtvis inte skulle bli effektiv.¹⁹² Med utgångspunkt i Lernestedts syn på effektivitet, skulle den typen av kritik alltså innebära att grooming-bestämmelsen inte alls borde ha införts. Lernestedt anser dessutom att en straffbestämmelse är effektiv om den innebär att det finns en stor risk att upptäckas och fällas för brottet. Dessutom ska kriminaliseringen bidra till att färre begår

¹⁸⁹ Se avsnitt 1.7.2.

¹⁹⁰ Se avsnitt 1.7.2.

¹⁹¹ Se avsnitt 1.7.2.

¹⁹² Se avsnitt 3.2.1.

brottet. Detta är givetvis svårt att mäta men Lernestedt anger att en kriminalisering inte ska ske om det i princip är omöjligt att upptäcka och lagföra brottet. Även om kontaktbrottet har fått kritik för att få anmälningar leder till åtal finns det exempel i rättsfallsanalysen där gärningspersoner dömts för grooming.¹⁹³ Lernestedt skulle därför troligtvis inte hävda att grooming i princip är omöjligt att upptäcka och lagföra. Rättsfallsanalysen visar alltså på att det faktiskt gick att fälla någon för grooming, med tillämpning av 2009 års bestämmelse. På det sättet kan grooming-bestämmelsen från 2009, enligt Lernestedt, inte anses vara helt ineffektiv.¹⁹⁴

6.4.2 Positiv legitimation

Den positiva legitimationen handlar däremot om en bestämmelse som ändras, vilket är desto mer relevant för frågeställningen i denna uppsats. För att en lagändring, enligt Lernestedt, ska anses motiverad krävs det att den kan förväntas bidra till en ökad effektivitet. Nedan ska grooming-bestämmelsen analyseras utifrån Lernestedts kriterier för effektivitet, vilka är följande: upptäckt och lagföring, avhållande effekt samt klart ställningstagande.¹⁹⁵

6.4.2.1 Upptäckt och lagföring

Ett starkt incitament till att utvidga straffansvaret har, bland annat enligt regeringen, ansetts vara att fler kommer dömas för grooming-brottet.¹⁹⁶ Blir denna förhoppning verklighet kan, med Lernestedts synsätt, lagändringarna anses motiverade eftersom de leder till en ökad effektivitet när det gäller upptäckt och lagföring.¹⁹⁷

Två remissinstanser som höll med regeringen i detta resonemang var ECPAT och Barnombudsmannen, vilka hävdade att rekvisitet ”främjande åtgärd” borde tas bort för att möjliggöra tidigare och fler ingripanden. Brå

¹⁹³ Se avsnitt 5.

¹⁹⁴ Se avsnitt 1.7.2.

¹⁹⁵ Se avsnitt 1.7.2.

¹⁹⁶ Se avsnitt 3.4.1.

¹⁹⁷ Se avsnitt 1.7.2.

däremot, ansåg inte att straffansvaret skulle utvidgas. Brå hänvisade till Ds 2015:49 där det angavs att ett tidigare straffansvar inte med säkerhet skulle leda till fler åtal och lagföringar. Med Brå:s synsätt som utgångspunkt skulle Lernestedt hävda att ändringarna i grooming-bestämmelsen inte var motiverade, eftersom ändringarna, enligt Brå, inte kommer leda till ökad effektivitet.¹⁹⁸

Jag tror att ett utvidgat straffansvar till viss del kan bidra till en större upptäckt och lagföring av brott. Däremot, menar jag, att det inte bör sättas allt för stor tilltro till att en ökad lagföring kommer ske i större utsträckning. Främsta orsaken till detta är, åtminstone enligt Brå och vad som anges i Ds 2015:49, att bevisproblem i förhållande till rekvisiten i grooming-bestämmelsen kommer bestå. Det är framförallt gärningspersonens avsikt med att kontakta ett barn som varit och troligtvis även i framtiden kommer vara svår att bevisa. Vad som däremot talar för en viss ökning av fällande domar är dels borttagandet av rekvisitet ”främjande åtgärd” och dels att straffmaximum höjts för kontaktbrottet. En höjning av straffmaximum kan, enligt min åsikt, innebära att åtal för grooming väcks i större utsträckning än tidigare, där grooming ofta konsumerades av andra brott med högre straffmaximum. Konsumtion skedde exempelvis i mål nr B 13472-11.¹⁹⁹

Det är således svårt att besvara frågan om ändringarna i grooming-bestämmelsen kommer leda till ökad upptäcktsrisk och lagföring. Svaret på frågan är beroende av hur bestämmelsen i framtiden kommer fungera och användas i praktiken. Det finns både sådant som talar för och emot en ökad upptäckt och lagföring, vilket gör att ett tydligt svar inte kan ges i dagsläget.

6.4.2.2 Avhållande effekt

Lagstiftaren angav redan vid kriminaliseringen av grooming att införandet av brottet skulle fungera avhållande och moralbildande.²⁰⁰ Huruvida lagänd-

¹⁹⁸ Se avsnitt 3.2.

¹⁹⁹ Se avsnitt 3.2, 3.4 och 5.2.2.

²⁰⁰ Se avsnitt 3.1.2.

ringen kommer innebära att den avhållande effekten blir större är svårt att svara på. Något som kan verka tala för att färre kommer begå kontaktbrottet är att straffmaximum har ökat, från ett års till två års fängelse. Regeringen har dock påpekat att höjningen av straffmaximum inte ska ses som någon generell straffhöjning, utan endast som en möjlighet för domstolarna att bedöma de mest allvarliga brotten av grooming hårdare än förut.²⁰¹ Det kan därför, enligt mig, inte förväntas ske någon större förändring gällande den avhållande effekten. Det har inte heller framkommit andra faktorer som tyder på att den nya grooming-bestämmelsen kommer leda till att färre begår brottet. Lernestedt skulle alltså hävda att ändringarna inte var motiverade eftersom en ökad effektivitet i förhållande till den avhållande effekten verkar föga trolig.²⁰²

6.4.2.3 Klart ställningstagande

Grooming-bestämmelsen kan, åtminstone enligt mig, ses som ett ställningstagande gentemot ett förkastligt beteende, nämligen att kontakta barn i syfte att utnyttja dem sexuellt. Enligt Lernestedt kan det räcka att en bestämmelse som uttrycker ett klart ställningstagande är förståelig och bidrar till viss publicitet för att den ska anses vara effektiv. Grooming-bestämmelsen har skapat debatt och publicitet i Sverige, troligtvis har denna publicitet dessutom ökat människors förståelse och medvetenhet kring brottet. Lernestedt anser därför troligtvis att grooming-bestämmelsen är effektiv av anledningen att den uttrycker en tydlig ståndpunkt. Jag är dock något tveksam till Lernestedts resonemang kring ett klart ställningstagande. Jag hävdar inte, till skillnad från Lernestedt, att en straffbestämmelse kan anses vara effektiv endast genom att uttrycka en klar åsikt i en fråga. Jag håller däremot med Lernestedt i att det kan finnas vinning i att lagstiftaren på ett tydligt sätt markerar vilka beteenden som är önskvärda och vilka som anses förkastliga. I förlängningen kan ett tydligt ställningstagande förhoppningsvis leda till att färre begår ett visst brott, exempelvis genom att kriminaliseringen fungerar moralbildande. Oavsett, kan med Lernestedts resonemang, grooming-

²⁰¹ Se avsnitt 3.4.3.

²⁰² Se avsnitt 1.7.2.

bestämmelsen anses vara effektiv eftersom den uttrycker ett klart ställnings-
tagande.²⁰³

6.4.3 Slutsats

Effektivare lagstiftning mot vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte kallas den proposition som ledde till ändringar i grooming-bestämmelsen år 2018. Genom detta namn utlovas att grooming-bestämmelsen ska bli mer effektiv. Jag kan, utifrån Lernestedts kriterier om effektivitet, konstatera att det kan ifrågasättas huruvida löftet kommer infrias.

Negativ legitimation innebär, enligt Lernestedt, att en kriminalisering som i princip gör det omöjligt att upptäcka och lagföra för brottet inte bör införas. Rättsfallsanalysen som finns i uppsatsen visar att det inte var omöjligt att dömas för grooming, enligt 2009 års bestämmelse. Därmed skulle Lernestedt argumentera för att bestämmelsen åtminstone inte var helt ineffektiv, trots kritik mot bestämmelsen, och att det alltså fanns anledning att införa bestämmelsen.

Positiv legitimation är, enligt Lernestedt, att en ändring av en bestämmelse ska medföra ökad effektivitet för att vara motiverad. Regeringens förhoppning är att fler kommer dömas för grooming-brottet i och med ändringarna i grooming-bestämmelsen. Om detta infrias skulle Lernestedt hävda att ändringarna var motiverade eftersom en större upptäcktsrisk och fler lagföringar innebär en ökad effektivitet, enligt Lernestedt. Däremot menar bland annat Brå att det inte går att vänta sig fler åtal och lagföringar i och med ändringarna i grooming-bestämmelsen. Detta resonemang skulle Lernestedt besvara med att ett sådant resultat inte gör ändringarna motiverade, eftersom effektiviteten således inte skulle öka.

Vad som talar emot en ökad lagföring är bland annat de bevisvärigheter som finns i förhållande till grooming-bestämmelsen. Särskilt svårt har det

²⁰³ Se avsnitt 1.7.2.

visat sig vara att bevisa den vuxnas sexuella syfte med kontakten. Detta är mål nr B 15418-11 ett exempel på. Borttagandet av rekvisitet ”främjande åtgärd” samt ett högre straffmaximum kan däremot tyda på att fler gärningspersoner kommer dömas för grooming.

Det finns inget konkret som tyder på att den avhållande effekten kommer öka i och med ändringarna i grooming-bestämmelsen. Lernestedt skulle därför argumentera för att ändringarna i detta hänseende inte var motiverade. Det är dock viktigt att påpeka att det, för ett riktigt svar, krävs att frågan utreds när grooming-bestämmelsen från 2018 varit i kraft under en längre tid.

I förhållande till Lernestedts tredje villkor kan däremot ett tydligare svar ges. Grooming-bestämmelsen kan, i alla fall enligt mig, anses utgöra ett klart ställningstagande. Lernestedt bör därmed hävda att villkor tre är uppfyllt och att effektivitet föreligger i detta hänseende, även om resterande villkor inte med övertygelse kan anses vara uppfyllda.

6.5 Barnperspektivet och grooming

Schiratzki menar att utgångspunkten i barnrätt är vad som är viktigast för det enskilda barnet eller barn i allmänhet i alla rättsliga åtgärder som rör barn.²⁰⁴ Enligt barnkonventionens artikel 3 ska barnet komma i främsta rummet. I lagstiftning och rättstillämpning som rör barn ska barnets intresse alltid väga tyngst.²⁰⁵ Eftersom grooming-bestämmelsen, enligt lagstiftaren själv, finns till för att skydda barn mot sexuella övergrepp, är det intressant att diskutera huruvida barnperspektivet benämns och resoneras kring i lagstiftningsarbetet till grooming-bestämmelsen.²⁰⁶

²⁰⁴ Se avsnitt 1.7.3.

²⁰⁵ Se avsnitt 2.1.

²⁰⁶ Se avsnitt 3.1 och 3.4.

ECPAT och Barnombudsmannen betonade i sina remissvar att barnrättsperspektivet har en viktig betydelse. Remissinstanserna hävdade dessutom att, även om rättssäkerhet och effektivitet ska väga tungt i straffrättsliga överväganden, är det barnens intresse som är mest avgörande för en lagstiftning som finns till som ett skydd för barnen. ECPAT menade att förslaget om ändringar i grooming-bestämmelsen saknade en förankring hos barnen, alltså hos dem som berörs av lagstiftningen. Detta argument använde både ECPAT och Barnombudsmannen för att motivera en lagändring i grooming-bestämmelsen. Remissinstanserna menade nämligen att, oavsett om effektiviteten och rättssäkerheten kan äventyras vid en lagändring bör ändringen ske eftersom den kan bidra till att ytterligare stärka skyddet för barn mot sexuella övergrepp. Ett utvidgat straffansvar och en möjlighet att ingripa i ett tidigare skede, ansåg dessutom Barnombudsmannen vara i enlighet med Sveriges åtaganden enligt barnkonventionen.²⁰⁷

Barnrättsperspektivet nämns varken i Ds. 2015:49 eller i prop. 2016/17:214. Detta har jag kunnat konstatera efter genomläsning av både departementspromemorian och propositionen. Däremot diskuteras barnkonventionens artikel 34 till viss del i departementspromemorian. I propositionen diskuteras däremot inte barnkonventionen och dess betydelse för grooming-bestämmelsen över huvud taget.²⁰⁸

6.5.1 Slutsats

Den kritik som ECPAT och Barnombudsmannen framförde i samband med att ändringarna i grooming-bestämmelsen diskuterades får, enligt mig, anses vara befogad. Varken i departementspromemorian eller i propositionen nämns, som sagt, barnperspektivet. Jag hävdar i likhet med ECPAT och Barnombudsmannen att det hade varit önskvärt att lagstiftaren uppmärksammade barnen och deras intressen i större utsträckning än vad som görs i förarbetena. Precis som Barnombudsmannen framhåller, har Sverige åtagit

²⁰⁷ Se avsnitt 3.2.3.2.

²⁰⁸ Se Ds 2015:49 och prop. 2016/17:214.

sig att följa barnkonventionens regler. I enlighet med Barnkonventionen ska barnens intresse väga tyngst och vara avgörande för beslut och andra åtgärder som rör barnen. Att helt utelämna en diskussion om barnperspektivets betydelse för grooming-bestämmelsen är, enligt mig, nonchalant. Både ECPAT och Barnombudsmannen skulle troligtvis hålla med.

Det är svårt att svara på om det faktum att barnperspektivet inte nämns i förarbetena till grooming-bestämmelsen beror på att barnperspektivet helt enkelt har ignorerats och avfärdats som oviktigt eller om det har ansetts självklart, att barnens intresse iakttas. Jag tror inte att det hade varit någon större praktisk skillnad om barnperspektivet hade nämnts i förarbetena. En orsak till detta är att principen om barnets bästa redan finns i svensk rätt, även om barnkonventionen inte ännu blivit svensk lag. Däremot tror jag att det kan ha en viktig symbolisk roll att lagstiftaren betonar och lyfter fram barnens intresse tydligare. Detta för att visa att barnperspektivet är en viktig aspekt i arbetet mot grooming. Dessutom hade det varit i linje med regeringens förslag, om att göra barnkonventionen till lag år 2020, att betona barnkonventionens betydelse i större omfattning. Regeringen har uppenbarligen en önskan om att barnkonventionen ska få en tydligare ställning i svensk rätt och det hade, enligt mig, varit ett bra tillfälle att bekräfta denna vilja och målsättning genom att betona barnens rättigheter i förarbeten till grooming-bestämmelsen.

6.6 En framåtblickande avslutning

Det har under arbetet med uppsatsen varit tydligt att grooming-bestämmelsen, så som den infördes år 2009, inte har fungerat på önskat sätt. Vad som däremot också har framkommit är att Storbritannien till stor del har fått samma kritik som Sverige för grooming-lagstiftningen. Det verkar alltså vara en typ av brott som är svår att upptäcka och lagföra. Det ska därför bli intressant att se vad lagändringen för svensk del kommer leda till i framtiden. Sammanfattningsvis kan sägas att lagändringarna i grooming-

bestämmelsen kan kritiseras utifrån principerna om rättssäkerhet och effektivitet samt utifrån ett barnperspektiv.

Kritiken gällande Åke Frändbergs kriterier för rättssäkerhet handlar främst om bestämmelsens adekvans och klarhet samt den praktiska tillämpningen. Även om straffbestämmelsen tillämpas korrekt i domstolen kan det ifrågasättas om lagändringarna medför en ökad tydlighet. Jag menar att ett avgörande från Högsta domstolen hade kunnat bidra till ökad rättssäkerhet kring brottet grooming, även om Frändberg är av en annan åsikt. Det är endast Frändbergs andra kriterie, om lättillgängliga regler, som med säkerhet kan sägas vara uppfyllt.

Huruvida effektiviteten kommer öka i och med den nya grooming-bestämmelsen är, enligt mig, inte givet. Förhoppningen är däremot att det tidigarelagda straffansvaret kan bidra till att risken för upptäckt och möjligheten till lagföring ökar. För att barnen ska få det skydd som utlovades i samband med införandet av grooming-bestämmelsen krävs det en ökad upptäcktsrisk och fler fällande domar. Om Lernestedts kriterier uppfylls är till stor del beroende av hur grooming-bestämmelsen framöver kommer fungera i praktiken. I dagsläget är det endast Lernestedts tredje kriterie, om ett klart ställningstagande, som kan sägas vara uppfyllt.

På frågeställningen kring barnperspektivet har ett tydligt svar kunnat ges eftersom lagstiftaren inte har berört barnperspektivet i lagstiftningsförarbeten. Jag tror att lagstiftaren i framtiden bör vara ännu tydligare med barnens särskilt utsatta ställning i denna typ av brott. Ett sätt att göra det på kan vara att nämna och uppmärksamma barnperspektivet i förarbeten. Jag hävdar att det, i lagstiftning som gäller barn, bör finnas en tydlig diskussion kring straffbestämmelsens överensstämmelse med Sveriges internationella och nationella åtaganden gällande barnens rättigheter.

Slutligen får framtiden utvisa om ändringarna i grooming-bestämmelsen kommer bidra till en ökad rättssäkerhet och effektivitet så att fler barn slipper drabbas av grooming-processer och, i värsta fall, sexuella övergrepp.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Offentligt tryck

- Ds. 2007:13 *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften.*
- Ds. 2012:45 *Genomförande av EU:s direktiv om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi.*
- Ds. 2015:49 *Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte.*
- Prop. 1989/90:107 *Om godkännande av FN-konventionen om barnets rättigheter.*
- Prop. 2005/06:68 *Försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi – Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter.*
- Prop. 2008/09:149 *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften.*
- Prop. 2016/17:214 *Effektivare lagstiftning mot vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte.*
- SOU 2016:19 *Barnkonventionen blir svensk lag.*
- SÖ 2007:7 *Sveriges internationella överenskommelser, nr 7, Fakultativt protokoll till konventionen den 20 november 1989 (SÖ1990:20) om barnets rättigheter om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi New York den 25 maj 2000.*
- SÖ 2013:16 *Sveriges internationella överenskommelser, nr 16, Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp Lanzarote 25 oktober 2007.*

Konventioner och direktiv

Europeiska konventionen om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, Lanzarote 25 oktober 2007.

Europaparlamentet och rådets direktiv 2011/93/EU om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi, 13 december 2011.

FN:s konvention om barnets rättigheter, 20 november 1989.

Litteratur

Asp, Petter, *Sex & samtycke*, Iustus, Uppsala, 2010.

Asp, Petter & Ulväng, Magnus, *Kriminalrättens grunder*, 2., omarb. uppl., Iustus, Uppsala, 2013.

Christianson, Sven-Åke & Rogland, Ulrika, *Vad är grooming?*, Arx, Malmö, 2016.

Deuze, Mark, *Media life*, Polity, Cambridge, 2012.

Jareborg, Nils, *Brotten mot person och förmögensbrotten*, 2., [uppdaterade] uppl., Iustus, Uppsala, 2015.

Jareborg, Nils, *Straffrättsideologiska fragment*, Iustus, Uppsala, 1992.

Jensen, Ulf, Rylander, Staffan & Lindblom, Per Henrik, *Att skriva juridik: regler och råd*, 5. uppl., Iustus, Uppsala, 2012.

Lernestedt, Claes, *Kriminalisering: problem och principer*, Iustus, Diss. Stockholm: Univ., Uppsala, 2003.

Martellozzo, Elena, *Online child sexual abuse: grooming, policing and child protection in a multi-media world*, Routledge, Abingdon, 2012.

McAlinden, Anne-Marie, *'Grooming' and the sexual abuse of children: institutional, Internet, and familial dimensions*, 1. ed., Oxford University Press, Oxford, 2012.

Mitchell, K.J., Jones, L.M., Finkelhor, D. och Wolak, J., *Trends in Unwanted Online Experiences and Sexting: Final Report*, Durham, NH: Crimes against Children Research Center, 2014.

Ost, Suzanne, *Child pornography and sexual grooming: legal and societal responses*, Cambridge University Press, New York, 2009.

Peczenik, Aleksander, *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1. uppl., Fritze, Stockholm, 1995.

Rogland, Ulrika & Christianson, Sven-Åke, *"Jag kände mig speciell": grooming på Internet*, Kalla kulor, Stockholm, 2012.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 3., [utök. och rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015.

Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, 4., [rev.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010.

Ward, Robert & Rool, Peter, *Rook and ward on sexual offences: law & practice*, Fifth edition, London, 2016.

Artiklar

Frändberg, Åke, ”Om rättssäkerhet”, i JT, nr 2, 2000/01, s. 269, internet 2018-02-19.

Zila, Josef (1990), ”Om rättssäkerhet”, i SvJT s. 284, internet 2018-02-19.

Elektroniska källor

Barnombudsmannen, *Barnrättskommitténs rekommendationer till Sverige*, publicerad 2015-01-21, <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/fns-barnrattskomite/barnrattskommittens-rekommendationer-till-sverige/>, besökt 2018-03-26.

Barnombudsmannen, *Fakultativa protokoll*, publicerad 2015-01-21, <https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/fakultativa-protokoll/>, besökt 2018-03-26.

Berggren, Nils-Olof m.fl.,: *Brottsbalken: en kommentar*, (10 november 2017, Zeteo), besökt 2018-02-06 och 2018-02-21.

Regeringen, *Frågor och svar om att göra FN:s barnkonvention till svensk lag*, publicerad 2017-07-06, <http://www.regeringen.se/artiklar/2017/07/fragor-och-svar-om-att-gora-fns-barnkonvention-till-svensk-lag/>, besökt 2018-02-20.

The National Archives, *explanatory notes*, SOA 2003, sektion 15(1), <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/notes/division/5/1/15>, besökt 2018-03-29.

Unicef, *Gör Barnkonventionen till lag – Barnkonventionens ställning i Sverige*, uppdaterad 2016-03, <https://unicef.se/projekt/gor-barnkonventionen-till-lag>, besökt 2018-04-10.

Wadebäck, Pernilla, Sveriges radio, *Alexandrafallet gav unik kunskap om grooming*, publicerad 2014-09-18, <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=97&artikel=5968240>, besökt 2018-05-07.

Publicerade rapporter

Brottsförebyggande rådet, Rapport 2007:11, *Vuxnas sexuella kontakter med barn via internet – Omfattning, karaktär, åtgärder*, David Shannon, 2007.

Brottsförebyggande rådet, Rapport 2013:14, *Bestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte – En uppföljning av tillämpningen av lagen från polisanmälningar till domar*, David Shannon, 2013.

FN:s kommitté för barnets rättigheter, *Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport*, CRC/C/SWE/CO/5.

Statens medieråd, *Småungar & medier* 2017.

Statens medieråd, *Ungar & medier* 2017.

Remissvar

Remissvar från Advokatsamfundet, *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften* (Ds 2007:13), R-2007/0727, Stockholm 2007-09-07.

Remissvar från Barnombudsmannen, *Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte* (Ds 2015:49), dnr 3.9:0837/15, 2016-02-15.

Remissvar från Brå, *Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte* (Ds 2015:49), dnr 0297/15, Stockholm, 2016-02-15.

Remissvar från ECPAT Sverige, *Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte* (Ds 2015:49), Stockholm, 2016-02-15.

Remissvar från Helsingborgs tingsrätt, *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften* (Ds 2007:13), dnr 105-07, 2007-09-07.

Remissvar från Malmö tingsrätt, *Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte* (Ds 2015:49), dnr 515-15, 2016-01-20.

Remissvar från RFSU, *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften* (Ds 2007:13), publicerad 2007-08-18, uppdaterad 2009-12-06.

Remissvar från Solna tingsrätt, *Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte* (Ds 2015:49), dnr, 751-2015, 2016-02-15.

Övrigt

En sammanställning av remissyttranden till Ds 2007:13, Ju2007/4313/L5.

Rättsfallsförteckning

Sverige

Tingsrättsavgöranden

Göteborgs tingsrätt, dom 2013-05-06, mål nr B 13472-11.

Helsingborgs tingsrätt, dom 2014-04-17, mål nr B 2290-13.

Helsingborgs tingsrätt, dom 2015-06-17, mål nr B 5668-13.

Huddinge tingsrätt, dom 2013-03-01, mål nr B 15418-11.

Norrköpings tingsrätt, dom 2012-05-14, mål nr B 564-12.

Norrköpings tingsrätt, dom 2015-04-01, mål nr B 1072-14.

Uppsala tingsrätt, dom 2011-11-16, mål nr B 7921-10.

Värmlands tingsrätt, dom 2015-02-10, mål nr B 4058-13.

Hovrättsavgöranden

Göta hovrätt, dom 2012-07-12, mål nr B 1627-12.

Göta hovrätt, dom 2015-09-07, mål nr B 1063-15.

Hovrätten för västra Sverige, dom 2013-12-17, mål nr B 2915-13.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom 2007-04-18, mål nr B 1884-06.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom 2016-05-19, mål nr B 1853-15.

Svea hovrätt, dom 2012-04-19, mål nr B 10452-11.

Storbritannien

Re Attorney General's Reference (No 41 of 2000).